

**DEN KOMPETENTE BORGER
FREMTIDENS SAMARBEJDE MELLE
FOLKEOPLYSNING OG BIBLIOTEKER**

DEN KOMPETENTE BORGER
FREMTIDENS SAMARBEJDE MELLEM
FOLKEOPLYSNING OG BIBLIOTEKER

Den kompetente borger – Fremtidens samarbejde mellem
folkeoplysning og biblioteker / Projekt rapport

© Copyright Borgerservice og Biblioteker, Århus
Kommune, VUC Århus, Lærdansk Århus, Fritid og Samfund,
Folkeoplysningsamvirket Århus, FOF Århus, FO-Århus, 2010

ISBN 978-87-89860-95-4

Styregruppen bestod af skoleleder Torben Dreier FO-Århus,
leder af FOF Århus Carsten Lykke, sekretariatsleder for
Folkeoplysningsamvirket Århus og sekretariatschef for Fritid
og Samfund Steffen Hartje, rektor for VUC Århus Preben
Clausen, afdelingsleder for Lærdansk Århus Ingeborg Bach,
chef for Hovedbiblioteket Århus Knud Schulz samt chef for
drift og ressourcer Hovedbiblioteket Århus Troels Vestergaard.

*Den kompetente borger – Fremtidens samarbejde mellem
folkeoplysning og biblioteker er støttet af Styrelsen for Bibliotek
og Medier som projekt af overbygningskarakter.*

Afsnittet *Videnspolitisk forum* er skrevet af rektor
for VUC Preben Clausen og sekretariatsleder for
Folkeoplysningsamvirket Århus og sekretariatschef for
Fritid og Samfund Steffen Hartje. Afsnittene *De fem hurtige
om fordele og barrierer for samarbejde* samt *Forskelle og
ligheder i lovgrundlag* er skrevet af Mikkel Randlev Møller,
konsulent ved Hovedbiblioteket. Afsnittet *Tilgang til og
forberedelse af Laboratorieforsøget* er skrevet af Thor Rigtrup
Larsen, studerende ved Kaospiloterne. Afsnittet *Borgernes
kompetencebehov* er skrevet af Mikkel Randlev Møller
og Louise Overgaard. Den øvrige rapport er skrevet af
projektleder ved Hovedbiblioteket Louise Overgaard.

Layout: ITK Design / Thomas Kallmoes Vestergaard
Tryk: Chronografisk as

Mere information om projektet:
www.denkompetenteborger.dk
For yderligere oplysninger kontakt: Louise Overgaard,
mlog@aarhus.dk

5	FORORD
5	Vi skal samarbejde – for borgerens og samfundets skyld
6	Projektet <i>Den kompetente borger</i>
7	Borgernes kompetencebehov
11	12 GODE RÅD OM SAMARBEJDE MELLEM FOLKEOPLYSNING OG BIBLIOTEKER
15	DRIVKRÆFTER OG BARRIERER FOR SAMARBEJDE
15	De fem hurtige om drivkræfter og barrierer for samarbejde
16	Samtaler på kryds og tværs om drivkræfter og barrierer
18	Forskelle og ligheder i lovgrundlag
23	SAMARBEJDSMETODER MELLEM OMRÅDERNE
23	Videnspolitisk forum
25	Kreative rum med tredje part
31	SNITFLADER MELLEM OMRÅDERNE
31	IT-undervisning
32	Kulturelt mødested
34	Demokratisk mødested
35	Fælles kommunikationsplatform
36	Realkompetencer
37	Læringsrum i biblioteket
39	BILAG 1 / VÆRKTØJSKASSE
41	BILAG 2 / LOVGRUNDLAG, LITTERATUR OG LINKS
41	Lovgrundlag
41	Litteratur
43	Links
47	BILAG 3 / DE FEM HURTIGE SPØRGSMÅL / SPØRGESKEMAET
49	En stor tak til...

FORORD

VI SKAL SAMARBEJDE – FOR BORGERENS OG SAMFUNDETS SKYLD

Vi skal drøfte mere sammenhængskraft og nye samarbejdsformer. Der har nok været en tendens til, at man er konkurrenter og ikke samarbejdspartnere og slet ikke har set på de overordnede mål for, hvad vi kan udrette i fællesskab. Jeg går ind for, at man glemmer konkurrencemomentet og i stedet fokuserer på, hvor et samarbejde kan være frugtbart og hensigtsmæssigt. Vi kan og skal ikke løse de samme opgaver, men derfor kan man jo godt have fælles overskrift f.eks. "Den kompetente borger". Spektret er jo bredt i samfundet, så hvorfor ikke drage nytte af det i et samarbejde omkring borgeren? Ord som uselvvisk og loyalitet kunne være omdrejningspunkt, det er jo trods alt til gavn for samfundet.¹

Så kort kan det siges, og så kort blev det sagt, da projekt Den kompetente borger lavede en lille undersøgelse (i det følgende benævnt *de fem hurtige*) i sommeren 2010. Citatet opsummerer baggrunden og visionen for Den kompetente borger. Men det berører også det, som vi vil pege på som forslag til, hvordan der kan skabes større synergi mellem folkeoplysningen og folkebibliotekerne. Det er projektets overbevisning, at der er muligheder og potentialer i et samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker. Organisationerne kan styrkes, tilbuddene kan udbygges, vores borgere får større muligheder for uformel uddannelse, og folkeoplysningen og bibliotekerne kan blive vægtigere samfundsaktører, hvis samarbejdet mellem områderne udbygges.

I januar 2010 anbefalede Kommunernes Landsforening en lokal koordinering af aktivitetsplaner. I rapporten *Folkebibliotekerne i vidensamfundet*² opfordres der til samarbejde bl.a. om IT-undervisning og koordinering mellem områderne. Rapporten *Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning* foreslår, at man skal skabe udviklingsplaner og partnerskabsaftaler, udnytte hinandens kompetencer samt være opmærksomme på konkurrenceproblematikker³. Disse opfordringer er meget positive. Det er målet med indeværende rapport, at den kan give nogle bud på, hvad man kan samarbejde om, og hvad man skal tænke på, når der skal bygges et konstruktivt samarbejde mellem områderne. Den kommer også med et konkret bud på, hvordan en samarbejdsmodel mellem folkeoplysning, biblioteker og borgere kan se ud.

Rundt i landet pågår på nuværende tidspunkter gode samarbejder, men der er også mange byer, som ikke har et samarbejde. Via research og rundspørgen til folkeoplysningsforbund og folkebiblioteker i Danmark har projektet fået en indikation på, hvordan samarbejdet ser ud, hvad samarbejdet drejer sig om, hvilke problemstillinger der er, og hvorfor områderne eventuelt ikke samarbejder.

Når man ser på folkeoplysningens og folkebibliotekernes formålsparagraffer, har områderne mange fælles formål, og når man ser på eksisterende samarbejder, er det tydeligt, at der primært samarbejdes om de ting, som begge områder hver især beskæftiger sig med i forvejen. Områderne finder lighedspunkter og trygge havne og samarbejder derudfra. Men områderne er også forskellige, der

¹ Citatet kommer fra en af respondenterne fra *De fem hurtige*, som projektet lavede i sommeren 2010.

² Udvalget for folkebibliotekerne i vidensamfundet (2010): *Folkebibliotekerne i vidensamfundet*, København

³ Undervisningsministeriet (2010): *Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning – rapport fra Folkeoplysningsudvalget 2010*

er forskellige forcer og forskellige mål, og netop det forhold mangler områderne at udnytte i udviklingen af samarbejdsflader. I arbejdet med at skabe denne rapport har projektet forsøgt at identificere nye samarbejdsmuligheder og at fremkomme med forskellige idéer til samarbejde.

På de følgende sider vil projektet påpege drivkræfter og barrierer for samarbejde mellem områderne og identificere mulige samarbejdsfelter og samarbejdsformer og komme med gode eksempler.

På projektets hjemmeside er der lavet en værktøjskasse, hvor der er samlet redskaber, som kan være nyttige, når et samarbejde skal sættes i gang eller udbygges.

Essensen i denne rapport og forhåbentligt i det fremtidige samarbejde kan kort opsummeres til:

- ⊙ Den kompetente borger og samfundet skal i centrum
- ⊙ Sammen skal vi udvikle os og tænke nyt
- ⊙ Sammen kan vi udnytte ressourcerne mere hensigtsmæssigt

PROJEKTET DEN KOMPETENTE BORGER

Projektet Den kompetente borger er et udviklingsprojekt, hvor Netværk for voksenundervisning i Århus og Borgerservice og Biblioteker fokuserede på at innovere samarbejdsmulighederne mellem folkeoplysning og folkebiblioteker. Projektpartnerne ville sammen med andre centrale aktører skabe en model for, hvordan decentrale samarbejdskonstellationer i fremtiden kan imødekomme den enkelte borgers behov for kompetenceudvikling. Projektet fokuserer på voksenundervisningen inden for folkeoplysningsområdet.

Projektet skulle dels kortlægge eksisterende samarbejds erfaringer samt afdække barrierer og udviklingsmuligheder, dels indsamle idéer til fremtidige samarbejder samt afprøve nye samarbejdskonstellationer.

Projektet pågik i et år og bestod overordnet af tre spor: et arbejde på policy-niveau, et research- og analysearbejde samt et dialogbaseret arbejde. Det er de to sidstnævnte spor, der danner baggrund for denne rapport.

Arbejdet på policy-niveau bestod primært af at give input til begge områder, som på det tidspunkt havde hvert sit rapportarbejde i gang. Styrelsen for Bibliotek og Medier udsendte rapporten *Folkebiblioteket i vidensamfundet* primo 2010, og Undervisningsministeriet udgav rapporten *Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning* i oktober 2010. Sidstnævnte rapport skal give anbefalinger til en kommende lovrevision. Der har været spekulationer om, hvorvidt der ville blive tale om en større eller mindre revision af loven eller en eventuel opsplitning af loven. På nuværende tidspunkt forventes en mindre revision. Projektet Den kompetente borger har drøftet muligheden for et fremtidigt lovfællesskab, hvilket vurderes at have flere fordele, men noget sådant synes langt ude i fremtiden.

Projektet blev benævnt *Den kompetente borger – Fremtidens samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker*, fordi hovedformålet for et samarbejde mellem folkeoplysningen og bibliotekerne må være at skabe tilbud, som understøtter borgeren i at være og vedblive med at være kompetent. I denne rapport fokuseres der på fire typer kompetencer, fordi et samarbejde mellem folkeoplysning

og biblioteker netop kan understøtte disse kompetencer: læringskompetence, informationskompetence, borgerkompetence og social kompetence. Kompetencerne bliver forklaret nedenfor.

Projektpartnerne bag projekt Den kompetente borger identificerede tre overordnede parametre for, hvad et samarbejde mellem områderne skal opnå: Effektivitet, innovation, borgerinddragelse. Projektet anser det ikke for nødvendigt, at alle tre parametre opfyldes hver gang. Parametrene forstås således:

Effektivitet

Såvel bibliotekerne som folkeoplysningen er pressede. Ressourcerne bliver færre, men kravene til services og tilbud er i bedste fald uændrede, men hyppigt større. Med effektivitet menes, at samarbejdet skal skabe bedre eller flere tilbud for de samme eller færre ressourcer.

Innovation

I Borgerservice og Biblioteker tager man udgangspunkt i Steve Jobs sætning *at skabe idéer er at være kreativ, at omsætte idéer til resultater er at være innovativ*, når der tales om innovation⁴. Mere detaljeret kan innovation defineres som *aktiviteter, som på grundlag af ny viden, udvikler nye muligheder, der ved udnyttelsen genererer en merværdi*. I samarbejdet mellem områderne skal vi således skabe resultater, som giver både borgerne og områderne nye muligheder og merværdi.⁵

Borgerinddragelse

I Borgerservice og Biblioteker i Århus arbejdes der systematisk med at inddrage borgerne i udviklingsprocesser.⁶ Dette gøres for at forbedre eksisterende servicetilbud og for at udvikle nye serviceydelser. Ved at inddrage borgerne øges træfsikkerheden i udviklingsarbejdet, fordi det forankres i borgernes livsverden og behov. Samtidig mener projektet, at inddragelse bidrager til at styrke borgernes evner og lyst til at være aktive medborgere, og derfor er det relevant at anvende arbejdsmetoderne i samspillet mellem folkeoplysning og biblioteker.

Projektet Den kompetente borger – Fremtidens samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker blev støttet af Styrelsen for Bibliotek og Medier som udviklingsprojekt af overbygningskarakter. Projektet blev realiseret i et samarbejde mellem FO Århus, FOF Århus, VUC Århus, Lærdansk Århus, Folkeoplysningssamvirket Århus, Fritid og Samfund samt Borgerservice og Biblioteker.

Der kan læses yderligere om projektet på www.denkompetenteborger.dk.

BORGERNES KOMPETENCEBEHOV

Globalisering, ændringer i det offentlige tilbud, på arbejdsmarkedet, i kulturelle mønstre, i teknologien og meget mere forandrer vores hverdag og måden, hvorpå vi skal forholde os til omverdenen.

Dette påvirker også kompetencerne, som er nødvendige for at agere som en engageret og selvstændig borger i samfundet. Nutidens liv er, om man vil det eller ej, betin-

⁴ Schulz, Knud: Innovationsstrategi for Borgerservice og Biblioteker

⁵ <http://da.wikipedia.org/wiki/Innovation>

⁶ Se værktøjskassen på www.denkompetenteborger.dk for materiale om borgerinddragelse

get af en række faktorer, som man ikke selv kan styre, og der bliver stillet en række udefrakommende krav til alle.

Kompetence

Begrebet kompetence kan defineres på flere måder, og der er forskellige holdninger til, hvilke kompetencer der findes. EU har f.eks. defineret otte nøglekompetencer⁷, mens Det nationale kompetenceregnskab opererer med ti individuelle nøglekompetencer⁸. I denne rapport benyttes professor Per-Erik Ellströms definition af kompetence: *med kompetence forstås et individs potentielle handlingsformåen i relation til en bestemt opgave, situation eller kontekst.*⁹ Når denne rapport arbejder med begrebet *den kompetente borger*, fokuseres der på de kompetencer, som det synes mest oplagt at arbejde med i et samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker. Derfor fokuserer projektet ikke på otte eller ti kompetencer, men har valgt at fokusere på læringskompetencen, informationskompetencen, borgerkompetencen og den sociale kompetence.

Læringskompetence

Læringskompetencen er en fundamental kompetence, fordi den er udgangspunktet for, at man kan tilegne sig andre kompetencer. Læringskompetencen kan beskrives som *et komplekst mønster af forudsætninger for at lære, der på sin side kan påvirkedes og udvikles eller hæmmes gennem erfaring og læring* (Ibid.).

Lektor Steen Høyrup påpeger, at man besidder læringskompetence, hvis man udviser åbenhed i forhold til sine

omgivelser, arbejder systematisk med at integrere og dele ny viden samt sammenholder og integrerer læring fra de kontekster, man færdes i (Ibid.).

Læringskompetencen er interessant i denne sammenhæng, fordi den er en forudsætning for at kunne udvikle informationskompetence, borgerkompetence og socialkompetence. Men også fordi folkeoplysningen og bibliotekerne som uformelle læringssteder har en mulighed for at skabe tilbud for befolkningsgrupper, der af den ene eller anden grund har lidt nederlag i det formelle uddannelsessystem. Læringskompetencen kan hæmmes af dårlige erfaringer, og bibliotekerne og folkeoplysningen har qua deres åbne karakter og formålsparagraffer mulighed for at skabe tilbud, som kan bidrage til, at borgerne genopdager interessen og evnen til at lære. Senere i denne rapport anbefales det, at man i et samarbejde mellem områderne skaber borgerinddragelsesprocesser og kreative rum. Disse kan bruges som redskaber i et forsøg på at fremme læringskompetencen.

Informationskompetence

For at kunne begå sig i et vidensamfund er det nødvendigt at kunne finde og anvende forskellig information, at være informationskompetent. Informationskompetence er bibliotekernes spidskompetence, og når bibliotekerne tilbyder undervisning f.eks. i informationsøgning eller kildekritik er det netop med henblik på at udvikle borgernes informationskompetencer.

I Århus Kommunes Biblioteker har man i flere år taget udgangspunkt i den definition, som NordinfolIT foreslår

7 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:DA:PDF>

8 <http://pub.uvm.dk/2005/NKRrapport/hel.html>

9 Høyrup, Steen (2005): Læringskompetence, Det nationale kompetenceregnskab, Undervisningsministeriet

som nordisk standard. Her defineres det, at den informationskompetente borger skal være i stand til at erkende behovet for og finde den nødvendige information, vurdere informationen kritisk, organisere informationen og anvende den til at konstruere ny viden. Endelig skal man kunne anvende information med anerkendelse af kulturelle, etiske, økonomiske, juridiske og sociale tematikker.¹⁰

I et samfund, hvor viden, uddannelse og kontinuerlig opdatering heraf medvirker til at gøre os konkurrencedygtige, er det vigtigt at være opmærksom på informationskompetence-behovet. Livslang læring og informationskompetence hænger sammen, for i læreprocessen er evnen til at finde, vurdere og anvende information vital. Derfor er det vigtigt, at der på samfundsplan er fokus på, at borgerne er informationskompetente, og det vil være hensigtsmæssigt, hvis folkeoplysningen og bibliotekerne kan udbygge deres samarbejde med henblik herpå. Et samarbejde kan arbejde med at brede informationskompetencen ud til borgerne f.eks. ved at undervisning i informationskompetence tænkes ind i folkeoplysningens undervisningstilbud.

Borgerkompetence

I Det nationale kompetenceregnskab opererer man med en demokratisk kompetence og EU's sjette nøglekompetence er *sociale kompetencer og medborgerkompetencer*. Begge definitioner centrerer omkring evnen til at være aktiv demokratisk medborger gennem at kunne deltage i demokratiske processer og have kendskab til f.eks. demokratiets historie. I snitfladen mellem folkeoplysning

og biblioteker finder projektet det hensigtsmæssigt at arbejde med en udvidet betegnelse. Nutidens borger skal nemlig ikke alene kunne agere i demokratiet, men skal også være en myndig borger – det vil sige en borger, der kan begå sig i forhold til myndighederne. De myndige borgere kan finde rundt i det offentlige Danmark, kan bruge de elektroniske selvhjælpsløsninger, som der kommer flere og flere af, og ved, hvem de skal adressere, hvis de har et problem. For at have en samlebetegnelse anvender projektet betegnelsen *borgerkompetence*.

Med det offentlige e2012-mål om fuld digital kommunikation i 2012, en offentlig debat om parallelsamfund og en generation af unge, som er aktive men selvorganiserende, så de ikke på samme måde som tidligere melder sig ind i en forening og agerer derudfra¹¹, har folkeoplysningen og bibliotekerne en stor opgave betinget af deres demokratisk funderede formålsparagraffer. Der er behov for et kompetenceløft for såvel medarbejdere og borgere, som skal kunne agere som e-borgere. Det er nødvendigt, at der arbejdes målrettet med at udtænke nye demokratiske udtryksformer, og sidst men ikke mindst er der en stor opgave med at sikre, at alle borgere føler sig inkluderet i det danske samfund og demokrati.

Det må alt andet lige være en opgave for folkeoplysningen og bibliotekerne i forening.

Social kompetence

Det nationale kompetenceregnskab påpeger, at *social kompetence handler basalt set om at kunne indgå i gensidigt*

¹⁰ <http://presentations.aakb.dk/laering/>

¹¹ von Sperling, Frederik (2009): Streetkultur og fremtidens demokrati

*givende og konstruktive relationer med andre mennesker og om at kunne udtrykke egne og aflæse andres følelser.*¹²

Nutidens samfund bygger på relationer. Som borger indgår man i en lang række sammenhænge, hvor det at kunne skabe og indgå i relationer med andre er essentielt. For at kunne aflæse andres følelser skal man kunne sætte sig ind i andres livssituation, og samtidig skal man kunne forklare sin egen livssituation for andre. Derfor er den sociale kompetence væsentlig både under uddannelse, på arbejdsmarkedet og i fritiden for i det hele taget at kunne begå sig i det moderne samfund. Der findes en række eksempler på, at borgernes sociale kompetence har betydning for uddannelses- og arbejdslivet. F.eks. er der blandt de unge, der frafalder en erhvervsfaglig ungdomsuddannelse, overvægt af unge, som ikke har et velfungerende socialt netværk.¹³

Den sociale kompetence er interessant i relation til denne rapport's emne: samarbejde mellem folkeoplysning

og biblioteker. Områderne har nemlig i samarbejde mulighed for at lave tilbud, der kan understøtte den enkelte borgers sociale kompetence f.eks. ved at skabe mødesteder. Sådanne mødesteder kan give en social kontakt, men skal også bidrage til at skabe indblik i andres livssituationer. I biblioteksverdenen findes der eksempler på arrangementer som *Lån en fordom*, hvor man kan komme til at tale med et menneske, som man nærer fordomme overfor. Af frivillige eksempler findes KULToUR, som udspringer af KFUM-Spejdernes Scout Academy¹⁴, hvor en karavane med mennesker med mange forskellige kulturelle baggrunde har rejst rundt i landet og stillet sig til rådighed for dialog. En række biblioteker stillede bibliotekarere og materialer til rådighed for projektet.

12 <http://pub.uvm.dk/2005/NKRrapport/hel.html>

13 http://www.akf.dk/udgivelser/2010/pdf/frafald_erhvervsfaglige_uddannelser.pdf

14 <http://www.spejdnernet.dk/scoutacademy/SA2008/Nyheder/KULToUR.aspx>

12 GODE RÅD OM SAMARBEJDE MELLEM FOLKEOPLYSNING OG BIBLIOTEKER

Lær hinanden at kende

Svarerne på de fem hurtige, som projektet udsendte, viser tydeligt, at den største hindring for samarbejde er manglende kendskab til hinanden. Det kan f.eks. være en idé at lave en interessentanalyse af, hvilke samarbejdsmuligheder der er i byen og så skabe møder med de identificerede (se Hovedbibliotekets interessentanalyse for voksenuddannelsesudbydere i Århus i Værktøjskassen på www.denkompetenteborger.dk).

Koordiner aktivitetsplaner

Borgerne er ligeglade med, om det er biblioteker eller et forbund, der udbyder en aktivitet, så tænk på at skabe merværdi for borgerne i stedet for at lave de samme programmer. Det er f.eks. en idé, at bibliotekerne laver *snuse-kurser* eller appetitvækker-arrangementer, og at oplysningsforbundene laver dybdegående kurser og foredragsrækker. Således ses biblioteket ikke længere som en konkurrent men som en "indslusning" af borgere til folkeoplysningen.

Identificér fællesområder og egne områder

Der er en række fællesområder mellem områderne. Lad det være et incitament for at samarbejde og koordinere indsatsen. Bibliotekerne og forbundene har også forskellige kerneområder. Lad det være incitament for at udvikle synergier mellem tilbuddene og til at skabe tilbud, som man ikke kunne have udbudt alene.

Skab et videnspolitisk forum

For at sikre koordination mellem områderne og et politisk fokus på voksen- og efteruddannelse, kunne det være en fordel at have et forum, der bærer problemstillingen frem. Dette kunne f.eks. være et videnspolitisk forum, som fokuserer på voksenuddannelse, kompetenceudviklingen for borgere uden videregående uddannelse, borgere med særlige behov samt gruppen af ældre borgere uden for arbejdsmarkedet.

Brug hinandens ressourcer og kompetencer

Bibliotekerne kan stille et offentligt rum til rådighed. Mange biblioteker har gode lokaler, gode kontakter i lokalområderne, gode kommunikationskanaler og har ofte, grundet den tætte kontakt med mange borgere, et stort kendskab til, hvad der er oppe i tiden. Forbundene har et korps af dygtige undervisere, gode kommunikationskanaler, og de er professionelle til at lægge arrangementsprogrammer. Brug hinanden.

Identificer fælles mål

Vær helt klar på, hvad der skal opnås ved samarbejdet, og hvordan samarbejdet kan opfylde den enkelte institutions vision. Det kan være hensigtsmæssigt at afklare, om samarbejdet er et forsøg på at udbygge driften eller om det er et ad hoc samarbejde.

Vær opmærksomme på hinandens årshjul

Alle har perioder med spidsbelastninger. Hvis områderne

har spidsbelastning på samme tid, skal der ikke planlægges samarbejde dér. Hvis der er spidsbelastninger på forskellige tidspunkter, får man klarhed over, hvem der kan *rykke* på hvilket tidspunkt. Desuden skal man være opmærksom på, hvornår kursusprogrammer m.m. planlægges – det kan være nødvendigt at være ude i god tid med samarbejdsprojekter (se årshjul for Hovedbiblioteket i Værktøjskassen).

Italesæt barrierer ved samarbejde

Det kan være sundt for et samarbejde, at de implicerede ved, hvor grænserne går. Man kan komme længere, hvis man er bevidst om konkurrenceproblematikker, kulturforskelle, udgangspunkter, dagsordener, forudsætninger og vilkår.

Skab ligeværdighed i samarbejdet

For at skabe et godt samarbejde, der kan fungere over tid, skal samarbejdet indgås på lige fod. Alle skal bidrage. Der skal være klarhed over, hvem der gør hvad hvornår, og alle skal tage en del af opgaverne.

Skab møder både på leder- og medarbejderniveau

Det er vigtigt, at der er god kontakt på lederniveau. Men

det er meget sjældent lederne, der skal udføre samarbejdet i praksis, og det er ofte medarbejderne, der har fingrene så langt nede i det praktiske, at de får idéerne. Derfor er det vigtigt, at medarbejderne kender hinanden i tilstrækkeligt omfang til, at de ved, hvordan de kan bruge hinanden, og hvor de skal ringe hen, hvis de har en idé.

Gør borgere kompetente og engagerede ved at inddrage dem

Borgerinddragelse er både værdifuldt for organisationer, når de skal udvikle services og give borgerne en særlig historie om organisationen. Men borgerinddragelsesprocesser kan også motivere borgere til at være aktive samfundsborgere og give borgere og medarbejdere et kompetenceløft (se eksempler på borgerinddragelsesprocesser i Værktøjskassen).

Skab kreative rum med nogen, der tænker anderledes

Ledere og medarbejdere fra folkeoplysningen og bibliotekerne ligner hinanden, og det kan være problematisk, når man skal få nye idéer og tænke andre alternativer. Vi skal derfor skabe kreative rum, hvor forskellige parter mødes, så vi kan bringe forskellighed i spil.

DRIVKRÆFTER OG BARRIERER FOR SAMARBEJDE

I dette kapitel bliver der stillet skarpt på de barrierer og drivkræfter, der kan være for samarbejde mellem områderne. Der vil dels være en gennemgang af undersøgelsen *De fem hurtige*, udtræk fra projektets mange dialoger og en gennemgang af områdernes lovgrundlag.

DE FEM HURTIGE OM DRIVKRÆFTER OG BARRIERER FOR SAMARBEJDE

Projektet udsendte i sommeren 2010 fem hurtige spørgsmål til landets folkebiblioteker og til mange af folkeoplysningsforbundenes lokalafdelinger. Svarene giver et fint billede af, hvad områderne mener om at samarbejde, hvad der samarbejdes om, og hvilke drivkræfter og barrierer der er for samarbejde.

Projektet modtog 94 svar på De fem hurtige. Det var en svarprocent på ca. 25%, og derfor skal det følgende ses som tendenser – ikke som endelige og urokkelige svar. De fem hurtige, spørgeskemaet, fremgår af bilag 3.

Tendenser og muligheder

Mellem 30 og 40% af undersøgelsens respondenter har eller har haft et samarbejde. Det er muligt, at de samarbejdende institutioner har haft et større incitament for at svare, og at procentsatsen for, hvor mange der samarbejder, reelt er mindre.

Svarene viser, at der ofte samarbejdes om fælles annoncering, fælles afholdelse af arrangementer (ofte debatskabende arrangementer), kurser samt lokaleudlån. Et enkelt sted har fælles lokaler og deles om en medarbejder.

Der er en tydelig forskel på de forestillinger og erfaringer om samarbejde, som henholdsvis de samarbejdende og de ikke samarbejdende institutioner beskriver. Det ses navnlig, når det drejer sig om beskrivelser af barriererne for samarbejde.

Forbundene skal tage en form for brugerbetaling, gebyr eller entré, mens bibliotekerne ikke har samme forpligtelse. Undersøgelsen viser, at hvor der ikke er samarbejde mellem områderne, forestiller mange biblioteker sig, at folkeoplysningen ser biblioteket som den gratis konkurrent. Ofte – men langt fra altid – ser de ikke samarbejdende folkeoplysningsforbund biblioteket som en u hensigtsmæssig konkurrent. I enkelte tilfælde ser det ud til at give folkeoplysningsforbundet et indtryk af, at biblioteket er mindre interesseret i, hvorvidt planlagte arrangementer bliver en succes eller ej. Samtidig påpeges, at områderne konkurrerer om de samme borgeres opmærksomhed

Hvor der samarbejdes, karakteriserer man derimod ikke hinanden som konkurrenter og nævner til gengæld, at samarbejdet netop giver parterne mulighed for at koordinere og undgå at *gå hinanden i bedene*. Det ser således ud til, at manglende erfaringer med at samarbejde bevirker, at der er flere forestillinger om problemerne ved at samarbejde, hvilket så fungerer som en hæmsko for at komme i gang med et samarbejde.

Flere nævner, at man ikke samarbejder, fordi man ikke har haft en idé at samarbejde om, men nogle biblioteker nævner også, at de ikke kender nok til folkeoplysningsforbundenes virke. Den største hindring for samarbejde ser

dermed ud til at være manglende kendskab til hinanden. Flere begrundet desuden det manglende samarbejde med, at der ikke er ressourcer til at indlede et samarbejde, og enkelte nævner, at områderne har forskelligt lovgrundlag.

De fem hurtige viser enighed om, at samarbejde giver bedre PR- og annonceringsmuligheder, og at det trækker nye borgergrupper til begge institutioner. Samtidig påpeges, at samarbejdet giver borgeren bedre oplysning om tilbud, bedre tilbud og helt nye tilbud, og at borgeren får et samlet overblik over de aktuelle tilbud.

Oftest har man fundet en økonomisk model, der skaber merværdi eller frigør ressourcer. Samarbejdet bevirker, at der bliver flere ressourcer (økonomisk eller personale-mæssigt) at arbejde med. Nogle påpeger, at samarbejdet har ført til flere og bedre arrangementer, og at man har kunnet afholde arrangementer, man ikke tidligere havde råd eller kapacitet til. Samtidigt nævnes det, at man når nye målgrupper og dermed, at begge områder har fået "flere kunder i butikken". Det ser altså ud til at være hensigtsmæssigt at koordinere arrangementer og kurser, fordi det skaber en synergieffekt.

Oftest giver svarene indtryk af, at folkeoplysningens kurser beriges og forbedres af bibliotekets medvirken. Videre finder man tit en gensidig inspiration i samarbejdet og trækker på hinandens kompetencer.

Undersøgelsen giver således et tydeligt fingerpeg om, at der i de byer, hvor der samarbejdes, ses store fordele ved samarbejdet.

SAMTALER PÅ KRYDS OG TVÆRS OM DRIVKRÆFTER OG BARRIERER

Undervejs i projektet har der været ført en række dialoger om samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker. Samarbejdet har været drøftet med repræsentanter fra begge områder. Via disse samtaler er der påpeget andre udfordringer og muligheder end dem, der blev fundet i De fem hurtige. De beskrives nedenfor:

Vi tænker for ens og glemmer at udvikle

Der er klare ligheder i områdernes formålsparagraffer og aktivitetsudbud, og dermed har områderne mulighed for at være enige om mange ting. Enigheden er gavnlig, men den kan på den anden side være en forhindring for at få nye idéer og tænke andre alternativer; vi samarbejder om de ting, som vi i forvejen arbejder med hver for sig, og vi får ikke udvidet feltet.

KL har som nævnt opfordret til, at man koordinerer aktivitetsplaner. Formålet er, at områderne ikke skal lave de samme tilbud. En sådan koordinering er nødvendig, hvis samarbejde mellem områderne betyder evnen til at dele markedet imellem sig. Hvis samarbejde derimod ses som muligheden for at berige og udvikle områdernes aktiviteter, bliver der flere handlemuligheder.

Der er en tendens til, at områderne samarbejder om foredrag og lokaler. Disse samarbejder er bestemt en fordel for såvel folkeoplysningen, bibliotekerne som borgerne. Det kunne dog være interessant, hvis man udover de mere traditionelle samarbejdsfelter kunne finde måder

til at overraske borgerne, udvide services og ved at samarbejde kan gøre mere for at sikre kompetenceløft for vores borgere. Vi skal forsøge at finde samarbejdskonstellationer, der udvikler områdernes kerneydelser eller udvikler snitfladerne mellem områderne. I kapitlet *Snitflader mellem områderne* vil der være eksempler på den type samarbejder.

Forskningsprojektet CLIPS (Collaborative Innovation in the Public Sector) har netop udgivet resultatet af en Delphi-undersøgelse fra 2009. Undersøgelsen skulle belyse drivkræfter og barrierer for samarbejdsdrevet innovation, og respondenterne var innovations-eksperter fra det offentlige og det private. Undersøgelsen konkluderede bl.a., at det er afgørende for at skabe innovation, at der skabes kreative rum, hvor forskellige parter mødes og innoverer sammen¹⁵. På den baggrund kan vi spørge os selv, om problemet i forhold til at tænke nyt mellem vores områder er, at vi ikke får skabt kreative rum, hvor vi bringer forskellighed i spil. I afsnittet *Laboratorieforsøget* kan ses et eksempel på, hvordan vi i Århus har skabt et sådant kreativt rum.

Samarbejde på flere niveauer i organisationen

Samarbejdet mellem områderne placeres hyppigt på lederniveau. Samarbejdet mellem lederne er vigtigt for at gode intentioner og ressourcer til samarbejde prioriteres. Det er dog også nødvendigt, at der initieres samarbejde mellem medarbejdere, for det er hyppigst dem, der skal stå for realisering af konkrete samarbejdsaktiviteter. Hvis medarbejderne ikke kender hinanden, kan det medføre, at de glemmer at tænke på, hvordan et samarbejde kan løse

givne opgaver bedre. Samtidig bevirker en manglende involvering, at medarbejderne kan have svært ved at se målet med pålagte samarbejdsopgaver. I CLIPS-projektet har man efter en netop afsluttet survey konkluderet, at innovation i offentlige virksomheder i stort omfang skabes af medarbejderne, fordi ledelsen ikke har tiden.¹⁶ Selvom denne undersøgelse er foretaget ved FTF-lederne, er det tænkeligt, at andre ledere også oplever et tidspres, der nødvendiggør, at innovationen skabes af medarbejderne. Det er altså en væsentlig grund til, at et samarbejde skal fungere på flere niveauer i organisationen. En del af projekt Den kompetente borger har været at skabe et møde på tværs for medarbejdere. Det kan der læses mere om i afsnittet *Laboratorieforsøget*.

Samarbejder vi på den korte eller lange bane?

I projektet er vi blevet præsenteret for en problemstilling om, at det kan være svært at få afstemt forventningerne mellem parterne. Det drejer sig en manglende afstemning af, om målet er at samarbejde på den lange eller den korte bane, om det er et enkeltstående projekt eller samarbejde om en kerneydelse.

Den manglende forventningsafstemning kan have den u hensigtsmæssige konsekvens, at en part har mere *i klemme* end den anden part.

Det skal naturligvis afgøres lokalt, hvad målet for samarbejde er, men man kan overveje følgende: Hvis samarbejdet skal skabe tilbud om kompetenceudvikling for borgerne eller øge effektiviteten i tilbuddene, skal det sammentænkes

¹⁵ CLIPS: Delphi-rapport: Barrierer og drivkræfter for samarbejdsdrevet innovation, s. 4.

¹⁶ CLIPS: Lederpejling – FTF-ledernes lederuddannelser samt erfaringer med og holdninger til innovation, s. 9.

med strategien for driften. Tilbud kræver gentagelse og tid, før de bliver kendte af borgerne. Samtidig kræver det tid og kræfter at igangsætte et samarbejde, mens det kræver væsentligt færre ressourcer, når et samarbejde er etableret og kan trække på gentagelser. Dertil kommer overvejelsen om, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at signalere til det politiske niveau, at langsigtet samarbejde kan styrke og synliggøre vores kerneydelser over for den kompetente borger.

Der er bestemt også fordele ved ad hoc samarbejder. Ved at samle ressourcer til at arbejde med noget "ekstra" i en kortere periode, kan der skabes muligheder for nye samarbejds-konstellationer på tværs af organisationer. Der kan skabes et varieret tilbud og ekstraordinære oplevelser for vores borgere, og vi kan skabe større synlighed for vores organisationer. Men projektarbejdet kræver mange kræfter, fordi der skal opbygges en projektstruktur hver gang. I afsnittet "Snitflader mellem områderne" er der flere gode eksempler på projektsamarbejder.

Eksempel

Et spændende eksempel på et langsigtet samarbejde om udvikling af en kerneydelse er Ålborg Bibliotekernes samarbejde med FOKUS Folkeoplysning om Kaffé Fair og bibliotekets personalekantine, som bestyres af FOKUS Folkeoplysnings daghøjskole. Biblioteket får et attraktivt levende indgangsparti, et værested både i hverdagen, og når der afholdes arrangementer samt en samarbejdspartner, der har mere fokus på tilbuddet end på økonomien. Daghøjskolen kan for daghøjskolens kursister skabe et skole- og arbejds-

sted, som har en god beliggenhed og mange aktiviteter. Daghøjskolen har fået en forbundsfælle og en partner, der kan markedsføre caféen. Daghøjskolens kursister oplever at blive en del af et kreativt miljø med mennesker, der er åbne for det anderledes. Dertil får de muligheden for at komme i praktik i biblioteket uden at skulle forlade adressen og et kollegafællesskab med bibliotekets ansatte.

FORSKELLE OG LIGHEDER I LOVGRUNDLAG

Når der tales om samarbejde mellem områderne, er det væsentligt at se på de forskellige lovgrundlag.

Folkeoplysningsforbundenes lovgrundlag definerer institutionens formål på følgende vis:

§ 7. Formålet med den folkeoplysende voksenundervisning er med udgangspunkt i undervisningen at øge den enkeltes almene og faglige indsigt og færdigheder for at styrke evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet...

§ 14. Formålet med det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde er med udgangspunkt i aktiviteten og i det forpligtende fællesskab at styrke folkeoplysningen og dermed medlemmernes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet.¹⁷

Folkebibliotekerne har til sammenligning følgende formålsparagraf i biblioteksloven:

¹⁷ Folkeoplysningsloven: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=24314>

§ 1. Folkebibliotekernes formål er at fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet ved at stille bøger, tidsskrifter, lydbøger og andre egnede materialer til rådighed såsom musikbærende materialer og elektroniske informationsressourcer, herunder internet og multimedier...

Stk. 3. Folkebibliotekerne formidler kommunal og statslig information og information om samfundsforhold i øvrigt.

*§ 2. Folkebibliotekernes formål opfyldes gennem kvalitet, alsidighed og aktualitet ved udvælgelse af det materiale, der stilles til rådighed. Ved udvælgelsen må alene disse kriterier, ikke de i materialet indeholdte religiøse, moralske eller politiske synspunkter, være afgørende.*¹⁸

Når man sammenligner folkeoplysningslovens formål med bibliotekslovens formålsparagraf er der et tydeligt fælles grundlag – udbredelsen af viden, kultur og evnen til at være en del af samfundet. Men på den anden side findes også markante forskelle på folkeoplysningens og folkebibliotekernes lovgrundlag.

Forskellene fremhæves ikke særligt ofte i projektets fem hurtige, men skal kort omtales her, da forskellene dog alligevel giver områderne forskellige perspektiver.

Bibliotekets lovgrundlag sætter fokus på materialer (fysisk eksisterende materialer som bøger, film osv. samt ikke-fysiske materialer som internetadgang og databaser). Biblioteket må ikke modtage vederlag for udlån af materialer eller for vejledning. Samtidigt må biblioteket ikke lade *religiøse, moralske eller politiske synspunkter* være

afgørende for udvælgelse af materialer.

Folkeoplysningen er koncentreret om aktiviteter, ikke om materialer, og der er en forpligtelse til at opkræve deltagerbetaling. Endelig må folkeoplysningen gerne have en *holdning* idet forbundet skal have formuleret *et formål med foreningsdannelsen, som fremgår af vedtægten*.

Naturligvis giver disse forskelle en række udfordringer og nødvendiggør forventningsafklaringer, før der indledes samarbejde mellem folkeoplysningen og folkebibliotekerne. Det er dog tydeligt fra projektet Den kompetente borger, at disse forskelle ikke er en hindring for et godt samarbejde.

Af folkeoplysningslovens §8 fremgår det, at folkeoplysningen skal bruge 10% af deres midler på debatskabende aktiviteter. Ved netop disse aktiviteter er der ikke en forpligtelse til at opkræve deltagerbetaling, og det giver en mulighed for at det enkelte forbund kan råde mere frit over disse midler, så længe aktiviteterne lever op til folkeoplysningslovens formål. Disse debatmidler kan være et centralt omdrejningspunkt for samarbejde mellem områderne, og De fem hurtige viste også, at der ofte samarbejdes om debatskabende aktiviteter.

I forhold til den kommende revision af Folkeoplysningsloven er flere af de anbefalinger, som fremkommer i *Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning*, interessante, når det gælder samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker. Der opfordres til, at der udarbejdes en politik og strategi for den folkeoplysende virksomhed (som det fremgår senere foreslår Den kompetente borger, at

¹⁸ Biblioteksloven: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=120665>

der arbejdes hen imod udarbejdelse af en lokal videnspolitik, hvor der tænkes på tværs af voksenundervisningen). Det påpeges, at der er behov for, at folkeoplysningen får mulighed for at fravige kravet om deltagerbetaling, når det gælder udsatte grupper. Der ønskes desuden større

mulighed for, at folkeoplysningen kan arbejde med fleksible læringsformer (i denne rapport beskrives netop, hvordan et samarbejde kan centrere omkring fleksible læringsformer som f.eks. kreative rum, biblioteksrummet som læringsrum og borgerinddragelse som læringsrum)¹⁹.

SAMARBEJDSMETODER MELLEML OM RÅDERNE

I projekt Den kompetente borger er der arbejdet med at udvikle modeller for, hvordan samarbejdet mellem områderne kan udvikles. Det er blevet til to bud på nye samarbejdskonstellationer: et videnspolitisk forum og kreative rum med tredje part. Det tredje afsnit i dette kapitel fokuserer på de snitflader, der er mellem områderne.

VIDENSPOLITISK FORUM

I projektet er der identificeret et behov for en kommunal videnspolitik, der kan bidrage til at knytte områderne sammen. Der er en række problemstillinger i forhold til, hvordan en videnspolitik skal udformes, f.eks. hvilke aktører politikken skal implicere, og om der skal fokuseres på særlige målgrupper inden for voksenuddannelsesområdet. Derfor foreslår projektet, at man starter med at etablere et videnspolitisk forum, der kan udrede disse problemstillinger med henblik på etablering af en kommunal videnspolitik.

Forslag til en kommunal videnspolitik

Projektet foreslår, at en kommunal videnspolitik skal have til formål at styrke kompetenceudviklingen for målgruppen fra 16 år og op efter. Der skal være særligt fokus på kompetenceudviklingen for gruppen af borgere, der ikke har en videregående uddannelse, borgere med særlige behov (handicappede m.v.) samt gruppen af ældre borgere uden for arbejdsmarkedet.

Kerneaktørerne i den kommunale videnspolitik vil primært være kommunalt finansierede institutioner, der arbejder med kompetenceudvikling og læring for mål-

gruppen 16+. Det vil typisk være aftenskoler, daghøjskoler, folkebiblioteker, ungdomsskoler og ungdomsklubber (herefter benævnt de primære aktører).

I opgavens periferi vil der desuden være en række partnerorganisationer, der er kendetegnet ved også at arbejde med kompetenceudvikling, men som ikke er kommunalt finansieret. Det drejer sig om offentligt eller privat finansierede uddannelser for målgruppen 16+, f.eks. ungdomsuddannelserne, VUC, Lærdansk, Folkeuniversitetet samt frivillige organisationer (herefter benævnt de sekundære aktører).

Begrundelser for at etablere en videnspolitik

Kompetenceudvikling af kommunens borgere har inklusion som overskrift, og indsatsen er af vital betydning for den sociale og økonomiske sammenhængskraft i byen, for udviklingen inden for erhvervsliv, demografi og af et aktivt medborgerskab for alle borgere. I sidste ende drejer det sig om at vedligeholde og styrke byens tiltrækningskraft for nye indbyggere og for nye virksomheder. Derfor kan videnspolitikken også være et aktiv for erhvervshandlingsplanen.

Hvis opgaven med at give et kompetenceløft for kommunens borgere skal lykkes, er der brug for at sætte den enkelte borgers uddannelsesbehov i centrum.

Det betyder bl.a., at der skal skabes mere overskuelige uddannelses- og læringstilbud samt en bedre sammenhæng mellem den uformelle kompetenceudvikling i folkeoplysningen m.v. og den formelle kompetenceudvikling i det kompetencegivende uddannelsessystem.

De primære kerneaktører på området skal knyttes tættere sammen evt. via en fælles lovgivning samtidig med, at de bevarer deres kerneydelser, og der bør skabes et stærkere netværk mellem de primære og sekundære aktører.

Der er brug for, at der på kommunalt plan bliver formuleret nye målsætninger og handleplaner, der kan sikre, at borgere uden for arbejdsmarkedet ikke bliver tabt i samfundsudviklingen. Det er også nødvendigt at gøre en indsats i forhold til de unge, der ikke får en uddannelse (det er ca. hver femte unge, der i dag ikke gennemfører en ungdomsuddannelse). Mange af disse unge har svært ved at etablere sig på arbejdsmarkedet og koster derfor samfundet mange penge.²⁰ Hvis dette problem skal reduceres, skal der skabes nye og mere fleksible veje ind i det formelle uddannelsessystem. Der er også en stor gruppe af borgere med særlige behov, der har brug for særligt tilrettelagte læringsforløb, og der er ældre, der ikke får de nødvendige offentlige informationer, fordi de mangler de nødvendige IT-færdigheder.

Hvis en kommune skal tiltrække nye virksomheder, skal den nødvendige kvalificerede arbejdskraft være til stede. Virksomheder efterspørger i stigende grad arbejdskraft med et højt uddannelsesniveau, og hvis en kommune skal kunne honorere dette behov, skal der skabes en sammenhæng mellem den kommunale erhvervs politik og den kommunale videnspolitik med henblik på at styrke og synliggøre borgernes kompetenceudvikling. Det er vigtigt, at borgerne generelt har et højt videns- og kompetenceniveau, og derfor er det u hensigtsmæssigt, hvis der

ensidigt fokuseres på det formelle uddannelsessystem. Derfor mener projektet, at en videnspolitik er nødvendig for at sikre et kontinuerligt politisk fokus på voksenuddannelse samt klare rammer og mulighed for koordinering mellem voksenuddannelsesudbydere.

Hvordan organiseres og forankres en videnspolitik?

Forberedelsen og organiseringen af videnspolitikken kan foregå via et videnspolitisk forum, hvor de primære og sekundære aktører mødes med henblik på at styrke læringsindsatsen i forhold til målgruppen. Det vil være naturligt, at den enkelte kommune påtager sig facilitatorrollen i dette arbejde.

Det videnspolitiske forum kan:

- ⊙ Være et mødested for videnspolitikken primære og sekundære aktører og det politiske niveau repræsenteret ved den relevante rådmand
- ⊙ Være idéforum for udformningen af en kommunal videnspolitik og bidrage til dens forankring i det samlede kommunale politikfelt, f.eks. med relation til erhvervs handlingsplanen og til en forankring hos de sekundære aktører, hvis indsats vurderes som afgørende for et bredt anlagt initiativ
- ⊙ Sikre, at alle aktørerne får de nødvendige informationer om relevante politiske initiativer i kommunen, som aktørerne hver for sig kan bidrage til at virkeliggøre
- ⊙ Give mulighed for, at der etableres partnerskaber mellem aktørerne efter behov

²⁰ Eriksen, Asger Havstein (2010): Unge uden uddannelse koster milliarder, Fag-bladet 3F.

- ⊙ Bidrage til at synliggøre de forskellige undervisnings- og læringstilbud
- ⊙ Lave udviklingsarbejde på området
- ⊙ Sikre aktørernes samarbejde med kommunalpolitikere og embedsmænd

KREATIVE RUM MED TREDJE PART

Den anden samarbejdskonstellation, som vi har arbejdet med i *Den kompetente borger*, er en metode til at skabe kreative rum, hvor medarbejdere mødes på tværs for at innovere. Som påpeget er det vigtigt at bringe medarbejdere sammen for at innovere, men det er en udfordring, at medarbejdere fra biblioteker og folkeoplysning på mange punkter ligner hinanden. Det har sine styrker, men det har også sine svagheder, når det drejer sig om at bringe forskellighed i spil for at skabe innovation.

En måde, hvorpå man kan understøtte medarbejderne fra folkeoplysningen og folkebibliotekerne til at se fælles mål med andre perspektiver, er således at inddrage en tredje part i et kreativt rum. En tredje part kan være en borgergruppe, repræsentanter fra andre organisationer, relevante kommercielle parter etc.

I projekt *Den kompetente borger* skabte vi et kreativt rum. Vi lavede Laboratorieforsøget (beskrives nedenfor), og ud fra evalueringerne af Laboratorieforsøget ser projektet en række fordele ved at skabe kreative rum:

Kreative rum kan skabe netværk og kendskab på tværs

I evalueringen har samtlige medarbejdere tilkendegivet,

at de har lært noget om hinandens organisationer. Enkelte har specifikt nævnt samarbejdsfelter, som de ikke tidligere havde kendskab til. Alle medarbejdere har nævnt, at det har været spændende og givende at arbejde på tværs af faggrupper.

Kreative rum kan skabe kendskab mellem organisationer og borgere

Medarbejderne mødtes med en gruppe deltagere fra en daghøjskole, målgruppebetegnelsen blev *uddannelsesafsøgende borgere*, men det var en meget blandet gruppe. I evalueringen tilkendegav såvel borgergruppen som medarbejderne, at der var nedbrudt en række fordomme, og at det var spændende og udfordrende at samarbejde.

Kreative rum kan bruges som kompetenceløft af personale

Alle nævnte i feedbacken, at de lærte noget af at deltage, f.eks. om at inddrage og samarbejde med borgergrupper og om behovet for at gøre det. Helt konkret understregede de medarbejdere, der normalt arbejder som undervisere, at de ville overføre de arbejdsmetoder, der blev brugt under Laboratorieforsøget, til deres undervisning.

Kreative rum kan bidrage til at styrke de kompetente borgere

På trods af at den borgergruppe, der deltog, var en meget sammensat gruppe, nævnte de alle, at de havde haft nogle gode dage. Flere nævnte, at de havde lært sig selv

at kende på en anden måde; at de ikke tidligere vidste, at de kunne arbejde kreativt; at de havde lært noget af at indgå i en proces, hvor de kunne give gode input; at de havde overvundet sig selv. En skrev: *Jeg lærte at være mere åben og have gå-på-mod. Det at stå frem med sin mening og turde stille sig i midten og tale ud.*

Skabelsen af kreative rum, hvor der rokkes ved traditionelle arbejdsmetoder, kan være en vej til at skabe anderledes læringstilbud samt til at styrke borgeres motivation for at tage aktiv del i samfundet.

Kreative rum kan bruges til at udvikle og realisere specifikke idéer og opgaver

Processen i Laboratorieforsøget kan anvendes til udvikling og realisering af specifikke idéer og opgaver. Når man har en idé, skal man i stedet for at forsøge at udvikle den i enerum skabe et kreativt rum, hvor de relevante parter deltager (husk, at hvis der er en borgergruppe, skal den indgå på lige fod med de andre parter i det kreative rum).

Det er således den klare opfattelse i Den kompetente borger, at inddragelse af tredje part og dannelse af kreative rum kan være vejen til at tænke fremtidens samarbejde anderledes – det er ved at inddrage tredje part, at vi kan innovere, effektivisere, kompetenceudvikle og skabe kompetente borgere. Det er via tredje part, at vi kan tænke ud af boksen.

Laboratorieforsøget – et eksempel på et kreativt rum

Laboratorieforsøget²¹, som var navnet på Den kompetente

tente borgers kreative rum, blev afholdt de tre første dage i september 2010, fire timer om dagen. I forsøget deltog medarbejdere fra VUC Århus, Lærdansk Århus, FO-Århus, FOF Århus, Århus Kommunes Biblioteker samt deltagere og en medarbejder fra Kompetencehuset, Århus Daghøjskole. En medarbejder fra Hovedbiblioteket og en studerende fra Kaospiloterne faciliterede dagene. Gruppen var på i alt 22 personer.

Det kreative rum blev benævnt Laboratorieforsøget, fordi deltagerne blev inviteret ind i et laboratorium, hvor de var prøvekaniner. De blev stillet en opgave om at skabe et mødested for voksenuddannelser, biblioteker og uddannelsesafsøgende fra et daghøjskoletilbud. På metaplan blev forsøget etableret for at se, hvad der ville ske, når medarbejdere fra områderne mødtes med en borgergruppe i et kreativt rum. Deltagernes opgave var fiktiv i den henseende, at det væsentligste faktisk ikke var det resultat, som deltagerne leverede, det var derimod det møde, der fandt sted mellem de mennesker, der samarbejdede under Laboratorieforsøget. Det betyder ikke, at det slutresultat, som deltagerne producerede, ikke er interessant - der kom rigtig mange spændende ting frem (elementer af resultatet er gennemgået i snitfladen "Fælles kommunikationsplatform"). Men det betyder, at det væsentligste for projektet var de erfaringer, der kom ud af at skabe et kreativt rum på tværs af organisationer og mellem fagfolk og ressourcepersoner (borgergruppen).

De væsentligste fordele ved at skabe kreative rum er belyst ovenfor, der er dog også udfordringer:

²¹ Filmen "Laboratorieforsøget – Et kreativt mødested mellem folkeoplysning, biblioteker og uddannelsesafsøgende" på youtube.com og www.denkompetenteborger.dk.

Deltagerskaren i Laboratorieforsøget var meget kompleks, og vi forsøgte at skabe en proces, som kunne rumme alle, motivere alle og holde alle engagerede. Det lykkedes ikke helt, da skaren var for blandet, men motivationen, snakken og intensiteten var dog slående alle tre dage. Deltagerne har efterfølgende fremhævet, at det var en kombination af fysisk aktivitet, en demokratisk udvælgelsesproces af emner, at deltagerne leverede indholdet og muligheden for samarbejde, der gav intensiteten.

Når man arbejder med at skabe kreative rum på tværs af kulturer, inddrager borgere eller skal have folk til at åbne sig, så de kan samarbejde, kan man aldrig slå autopiloten til, og derfor er det ressourcekrævende. Der vil altid skulle justeres og overvejes, men jo mere man arbejder med at skabe en form, desto mindre ressourcekrævende bliver det. Det kunne være en mulighed at undersøge, om der er en medarbejder ved folkeoplysningen eller bibliotekerne, som har erfaring med procesarbejde, og som kan stå for forløbet eller lave et mesterlæreforløb. Samtidig skal man huske, at varigheden og omfanget af det kreative rum afhænger af opgaven.

Som nævnt var formålet med Laboratorieforsøget ikke at udvikle og realisere en specifik idé eller opgave, og dette var også svagheden ved Laboratorieforsøget. Hvis vi havde haft et specifikt projekt at mødes om, kunne vi have udpeget præcist den gruppe medarbejdere og den borgergruppe, som skulle deltage, og vi kunne have styrket samarbejdet efter Laboratorieforsøget ved, at deltagerne ikke alene skulle idéudvikle, men også skulle lave en realise-

ringsplan til implementering af idéerne. På baggrund af Laboratorieforsøget vurderer vi, at potentialet for at arbejde i kreative rum med tredje part er stort, hvis der er en specifik opgave, en målsætning og efterfølgende realisering.

Man skal også være opmærksom på, at det ikke er ukompliceret at skabe sådanne kreative rum. Det tager tid at planlægge processen og få fat på en tredje part, som vil deltage. Derudover kan det være svært at få deltagerne – også medarbejderne – til at engagere sig samt at få ledelsesmæssig opbakning. Sidstnævnte kan være en stor forhindring for skabelse af kreative rum, for ledelsen skal prioritere at sende medarbejdere, og de skal bede medarbejderne prioritere deltagelsen. Men hvis man først har sikret engagementet og har en metode til processen, så kan man opnå mange hensigtsmæssige ting sammen ved at skabe fælles kreative rum.

Tilgang til og forberedelse af Laboratorieforsøget

Laboratorieforsøgets deltagere blev stillet opgaven at producere en mødemaskine på baggrund af en række mødesteder, som de havde identificeret og arbejdet med. Ønsket var, at processen skulle have åbne, men dog så faste rammer, at deltagerne ville levere indholdet. Dette var vigtigt for, at både slutproduktet og processen fik størst mulig relevans for deltagerne. For at skabe et rum, hvor dette kunne ske, blev der lavet en række spilleregler:

- ⊙ Rummet skulle gøres trygt, da ikke alle deltagere havde erfaring med eller selvtilid til at indgå i gruppearbejde. Aktiviteterne blev løbende forklaret, så alle

deltagere vidste hvorfor og hvad de skulle lave. Alle aktiviteter blev desuden tænkt som gaver, oplevelser eller øjeblikke, man enten ville huske eller som ville give energi eller selvtillid til gruppen. Et parameter til at udvælge øvelser blev, at der skulle skiftes mellem brug af hoved, sanser og krop og mellem at arbejde alene, i grupper eller i plenum.

- ⊙ Deltagerne skulle tage ejerskab for processen, derfor var facilitatorernes rolle at skabe rammer, mens deltagerne var ansvarlige for indholdet. Deltagerne var eksperter, og facilitatorerne var guides.
- ⊙ Deltagerne skulle have nemt ved at byde ind, hvorfor alle skulle være sig selv, og det var vigtigt, at man havde det sjovt, mens man samarbejdede.
- ⊙ Endelig skulle alle være til stede både fysisk og psykisk, alle skulle lytte til hinanden og bygge på, hvad andre sagde.

For at forberede deltagerne fik de alle velkomstkufferter, der skulle vække deres nysgerrighed og få deres tanker sporet ind på processen, inden de ankom første dag. Indholdet af kufferterne var en mini-pakkekalender med syv små gaver, og deltagerne skulle åbne én hver dag som optakt til processen. Gaverne bestod f.eks. af et citat kombineret med et lille spejl, en lego-klods eller et stykke chokolade. Deltagerne skulle selv få så meget mening ud af det, de kunne; det vigtigste var, at de følte sig velkomne og ikke var helt uforberedte til de tre dage.

Hver af de tre dage fik et overordnet tema: Første dag drejede sig om at mødes og finde ud af, hvilke temaer der var interessante for deltagerne. Anden dagen blev brugt på at skabe prototyper på mødesteder, og på tredje dagen blev disse mødesteder bygget sammen til en *møde-maskine*.

Første dag

Da deltagerne var ankommet og havde sat sig i stole-rundkredsen, var der en hurtig velkomst, hvorefter førnævnte regler og processens overordnede program og hensigt blev præsenteret. Derefter blev der lavet en check-in, hvor alle præsenterede sig, deres forventninger til de tre dage samt hvad de havde tænkt, da de åbnede deres velkomstkufferter. Så blev opgaven introduceret og efter en øvelse, hvor deltagerne lærte hinanden lidt at kende, var der en brainstorm i plenum. Her kom den ene facilitator med input til, hvilke mødesteder deltagerne skulle brainstorme på, mens den anden facilitator skrev alle forslag op på tavlen. Fra deres kufferter tog deltagerne tre klistermærker og brugte dem til at stemme om, hvilke mødesteder de fandt mest interessante at arbejde med. Der blev valgt fem emner og herefter valgte deltagerne selv, hvilket emne og dermed gruppe, de ønskede at arbejde i. Emnerne blev hjemmesider, Facebook, byen generelt, SMS og Pub-crawl / caféer.

Herefter arbejdede grupperne selvstændigt med opgaven: *Hvordan kan biblioteker, voksenuddannelser og uddannelsesafsøgende mødes på netop dette mødested?*

Som afrunding på dagen præsenterede grupperne deres arbejde i plenum, og der blev afrundet med en check-out, hvor deltagerne nævnte en spændende ting, der var sket i løbet af den første dag.

Anden dag

Anden dag startede med en check-in med spørgsmålet: *Hvad vil du bidrage med i dag?* Herefter skulle alle lege *Alle Mine Venner*. Formålet var at blande deltagerne på kryds og tværs samt sætte blodet og kroppen i gang.

Herefter deltog alle i en World Café, hvor deltagerne skulle give sparring til de fem mødesteds-emner. Som forberedelse til World Café havde deltagerne leget en lille leg, hvor de skulle stå to-og-to og skiftevis bygge videre på hinandens ideer. Efter frokost arbejdede grupperne videre med den sparring, som de havde fået under World Caféen. Dagen blev afrundet med en præsentation i plenum og en check-out, hvor spørgsmålet var: *Hvad kan du tage med dig fra i dag?*

Tredje dag

Med spørgsmålet *Hvad vil du have ud af i dag?* checkede deltagerne ind til sidste dag. De fik derefter casen *Århusianere skal lære engelsk*, og hver gruppe skulle nu arbejde med, hvordan de kunne bruge deres specifikke mødested til, at århusianerne skulle blive bedre til engelsk. Deltagerne fik en specifik case for at hjælpe dem til at gøre deres mødestedskoncepter så skarpe som mulige.

Efter en lille leg, hvor deltagerne skulle lade som om,

at de gav hinanden gaver, gik deltagerne på *shopping* hos hinanden. På gulvet var der optrukket seks cirkler med tape - én for hver gruppe og én i midten. Grupperne skulle så trække streger mellem de cirkler, hvor de så mulighed for samarbejde (f.eks. havde pubcrawl-gruppen brug for sms-gruppen til en event, de ville holde). De fleste cirkler endte med at være forbundet til de andre.

Som opsamling på gruppearbejdet fik hver gruppe en template, som skulle udfyldes med de relevante informationer om deres del af mødemaskinen. Hver gruppe præsenterede deres template, mens de stod i deres egen cirkel. Derefter reflekterede alle individuelt over spørgsmålene: *Hvad har jeg lært om mødesteder?* og *Hvad har jeg lært om det at mødes?* Besvarelserne blev skrevet på post-it's, læst højt og sat ind i den sjette cirkel i midten af rummet. De fem mødestedskoncepter hang nu ikke kun sammen gennem samarbejde, men også gennem anbefalinger omkring, hvordan biblioteker, voksenuddannelser og uddannelsesafsøgende bedst kan mødes. Dette var mødemaskinen.

På tredje dagen var der den udfordring, at en af grupperne faldt lidt ud af processen. Derfor havde facilitatorerne givet dem en ekstra opgave for at motivere dem: De skulle finde på et eller andet, som kunne afslutte de tre dage. Gruppen arrangerede selv, at alle legede Frugt-salat inden den sidste opsamling og check-out, hvor alle deltagerne skulle fortælle, hvad de ville tage med sig fra Laboratorieforsøget.

SNITFLADER MELLEML OM RÅDERNE

Der er undervejs i projektet identificeret en række snitflader mellem områderne. I det følgende vil være en gennemgang af de mest oplagte snitflader, eksempler på gennemførte samarbejder samt forsøg på at komme med nye idéer.

IT-UNDERVISNING

IT-undervisningen er et af de områder, hvor konkurrenceproblematikken mellem områderne har været omtalt. Såvel forbund som biblioteker har tradition for at udbyde IT-undervisning, og samtidig kan der også ses en stigning i forventningen til bibliotekernes deltagelse i højnelsen af danskernes generelle IT-kompetencer – tiltaget *Lær mere om IT* fra IT- og Telestyrelsen²² er eksempel herpå.

Projektet har hørt om lokal konkurrence om udbuddet af IT-undervisning, og et enkelt sted har det lokale forbund sågar droppet at udbyde IT-undervisning, fordi biblioteket har overtaget det. Med en rivende teknologisk udvikling og et IT-barometer for 2009²³, som viser, at omkring 40 % af befolkningen ikke kan eller knap kan anvende computer, synes der at være et stort grundlag for at skabe mange og forskelligartede tilbud om IT-undervisning. Derfor er det beklageligt, hvis områderne ikke kan samarbejde om at skabe et varieret tilbud til borgerne. Rapporten *Folkebiblioteket i vidensamfundet*²⁴ opfordrer da også til, at der netop på området IT-undervisning skal være samarbejde mellem områderne.

Flere steder er der indgået samarbejde mellem folkebiblioteker og aftenskoler, hvor bibliotekerne afholder såkaldte snusekurser, mens aftenskolerne står for den mere

dybdegående undervisning. Nogle steder er der indgået aftale om at reklamere for hinandens tilbud. Der kunne laves flere varianter af den type samarbejde:

På mange biblioteker skal de biblioteksmedarbejdere, der skal afholde snusekurser, først sætte sig ind i områderne, og de forbereder et undervisningsforløb, som måske kun anvendes få gange. Denne proces er ofte ressourcekrævende. Folkeoplysningen har lærere, som i løbet af kortere tid kan sammensætte et snusekursus. Samtidig er der den fordel, at borgerne får kontakt med den samme lærer ved de dybdegående kurser samt at snusekurser og undervisningsforløb indholdsmæssigt kan koordineres bedre. Modydelsen for, at folkeoplysningen stiller en lærer til rådighed kan være, at biblioteket stiller lokaler og funktionelt udstyr til rådighed til såvel snuse- som dybdegående undervisning.

Som nævnt er der et samarbejdsfelt, når det gælder den myndige borger. I disse år drejer en væsentlig del af denne myndiggørelse sig om, at borgerne skal kunne navigere som e-borgere. Der er på nuværende tidspunkt samarbejde mellem borgerservice og biblioteker om f.eks. NEMID, men opgaven er stor, og det synes derfor oplagt at samarbejde om feltet.

Idé

Man kan også tænke i andre baner, hvor der arbejdes med et korps af frivillige: Der kan laves computerklubber i udlånet på biblioteket, hvor et korps af frivillige underviser og støtter borgerne gennem sidemandsoplæring.

²² <http://www.it-formidler.dk/>

²³ <http://borger.itst.dk/it-barometer>

²⁴ Udvalget for folkebibliotekerne i vidensamfundet (2010): *Folkebibliotekerne i vidensamfundet*, København

Motivationen for at indgå som frivillige kan være en række særlige goder, f.eks. at folkeoplysningen sørger for at ud-danne disse frivillige computer-supportere. Derved bliver de frivillige en forlænget arm til den dybdegående undervisning, som folkeoplysningen udbyder. Projektet Frivillige motionsvenner fra Ålborg kunne være til inspiration for et sådant samarbejde.²⁵

Ide

I øjeblikket bliver der købt et stort antal Smart Phones, men rigtig mange Smart Phone ejere kan ikke udnytte de muligheder, telefonerne har. Det er hyppigt unge mennesker, som køber Smart Phones, og dermed et befolkningssegment, som aftenskolerne ofte ikke har godt tag i. Det synes oplagt at skabe et kreativt rum, hvor en gruppe unge, som er dygtige til at anvende Smart Phones, samarbejder med medarbejdere fra biblioteker og folkeoplysning om at udvikle relevante og interessante undervisningstilbud for unge. Samtidig kunne man måske få et korps af unge til at undervise ældre i brugen af Smart Phones.

Potentialerne og muligheder i at samarbejde om IT-undervisning er mange. Det drejer sig i første omgang om at sætte sig sammen og udvikle de præcise tilbud, som man ønsker at samarbejde om.

KULTURELT MØDESTED

Begge områder arbejder med arrangementsvirksomhed – primært foredrag. Et samarbejde kan bestå af koordine-

ring af foredrag, fælles reklame eller samarbejde om gennemførelse af arrangementerne. Flere steder i landet samarbejder man om foredragsvirksomhed, og i de byer, hvor et sådant samarbejde finder sted, understreges det, at det giver større synlighed for arrangementerne, mulighed for at holde flere og bedre arrangementer, og at man hjælper hinanden med gennemførelsen af arrangementerne. Flere steder afholdes arrangementerne på biblioteket, hvor forbundet låner lokalerne – nogle steder er der indgået aftaler, der gør, at der ikke er en øvre grænse for, hvor mange gange forbundene kan låne bibliotekets lokaler. På mange biblioteker kan man enten benytte lukkede lokaler eller det åbne biblioteksrum. Når foredrag placeres i det åbne biblioteksrum får de mere karakter af interaktive møder eller workshops, og dermed kan placeringen af arrangementerne skabe nye dimensioner.

Udstillinger er også et eksempel på et kulturelt mødested. Bibliotekerne ønsker at skabe spændende fysiske biblioteksrum og kan have plads til udstillinger. For mange biblioteker kan det dog være svært at finde tiden til at lave og finde på nye udstillinger. Et forpligtende samarbejde om udstillinger, som afspejler det arbejde, aftenskolerne laver, synes umiddelbart at kunne være til glæde for alle: Bibliotekerne får liv til deres fysiske rum, aftenskolerne får reklame for deres arbejde, biblioteksbrugere får nye input og aftenskoledeltagerne mulighed for at vise deres arbejde frem.

²⁵ <http://www.frivilligmotionsvenner.dk/>

Eksempel

Udstilling, arrangement, oplevelse og læring kan også forenes i et samarbejde mellem områderne. FOF i Århus har i samarbejde med Hovedbiblioteket Århus og FOF-afdelinger og biblioteker fra Silkeborg, Kolding og Hjørring projektet Fra hulemaleri til street art i støbeskeen. Projektet går ud på at skabe et rum i (biblioteks)rummet, hvor der gennem foredrag, maleworkshops og udstillinger sættes fokus på samtidskunsten. På de fire biblioteker opstilles der i en given periode en jurte (et traditionelt mongolsk rundtelt). Jurten danner rammen om foredrag og workshops for 12-18 årige, for undervisere og for almindeligt interesserede. Det materiale, der kommer ud af de gennemførte workshops, bliver efterfølgende udstillingsmateriale. Dette projekt synes at udnytte styrkerne som henholdsvis folkeoplysningen og bibliotekerne har: Bibliotekerne har et åbent tilgængeligt rum, hvor der kommer mange nysgerrige mennesker, FOF arrangerer alternative undervisningsforløb, begge parter bistår med at reklamere for arrangementer, finde deltagere til workshops m.m. Deltagerne i workshops og foredrag modtager undervisning og prøver selv at arbejde kreativt, og almindelige borgere af biblioteket får en anderledes uventet oplevelse af kunst, rum og folkeoplysning.

Ovennævnte projekt er stort anlagt, og der søges om eksterne midler til gennemførelsen, men man kan sammentænke udstilling, læring, oplevelse og arrangement i mindre målestok. Her er et par forslag:

Ide

Arrangementer for de madglade: Aftenskolens madlavningshold står i biblioteksrummet og serverer mundgodt for biblioteksbrugerne. Dette kombineres med udstillinger af kogebøger og foredrag af mesterkokken, en book talk om en nyudgivet kogebog eller introduktion til nogle af de mange madblogs og sites på nettet.

Ide

Forløb for spanskinteresserede: Der laves forløb for spanskinteresserede med f.eks. spanskarrangement på biblioteket, hvor elementer fra den spanske kultur præsenteres – der kan med fordel udnyttes andre lokale kræfter som den lokale vinhandler, flamingoklub m.m.; sprogundervisning på aftenskolerne med inspirationsmateriale fra biblioteket; hjælp til start af litteraturklubber, hvor bibliotekerne lægger rum og læseforslag til, mens aftenskolen bidrager med oplæg om spansk kultur.

Ide

Samarbejde om lokalhistorie f.eks. mellem folkeoplysning, lokalcentre og biblioteker: Byvandring kombineres med et kig i bibliotekets gemmer, foredrag og fortællinger om dengang. Det kunne krydres med udstillinger af ældre borgeres billeder og fortællinger fra lokalområdet.

Det drejer sig således om at skabe kulturelle arrangementer ved at udnytte hinandens styrker og hinandens forskellige indgange til borgerne. Der sidder kursister, som af interesse har tilmeldt sig et givent kursus. Det kunne

tænkes, at de har lyst til at videregive deres interesse til andre, hvorved der er dannet grundlag for at lave et åbent arrangement på biblioteket, som igen synliggør kurset.

DEMOKRATISK MØDESTED

Grundet områdernes formålsparagraffer er det nærliggende at samarbejde om at skabe fælles demokratiske mødesteder. Aftenskolerne er forpligtet til at afsætte 10 % af deres midler til debatskabende virksomhed. Det er forskelligt, hvordan aftenskolerne anvender midlerne. Nogle laver debatskabende arrangementer som en fast del af foredragsrækken, mens andre bruger midlerne til projekter.

Et demokratisk mødested kan være mange ting. Det kan f.eks. være fælles kampagner i byen, arrangementer, konkurrencer eller udgivelser. Det kan være samarbejde om aktuelle debatter, om valg eller kombinationen valg og integration (hvordan hænger det danske demokrati sammen, hvordan stemmer man etc.). I forbindelse med projektet *Transformation Lab*²⁶ afholdt Hovedbiblioteket i Århus foredragsrækken "mandagsuniversitet" om frihed. Foredragsrækken var populær, der kom mange, som ikke normalt kom til Hovedbibliotekets arrangementer. Sådanne samarbejder kunne med fordel laves mellem områderne.

Eksempel

FO-Århus og Hovedbiblioteket har flere gange samarbejdet om at skabe demokratiske mødesteder. Et eksempel er kampagnen Respekt, Dialog og Tolerance, som var en kampagne for 8., 9. og 10. klasser i Århus Kommune.

Projektet var et tværmagistratsligt samarbejde, hvor FO-Århus deltog. Projektet bestod af stand up arrangementer for alle kommunens store klasser, en essay-konkurrence for elever, hvor forfatterne til de bedste essays blev inviteret til at holde en debat i byrådssalen, udarbejdelse af undervisningsmaterialer til de store klasser samt en plakat- og postkortkampagne, hvor væsentlige statements fra de indleverede essays blev spredt i byrummet.²⁷ Der blev desuden uddelt armbånd med Respekt, Dialog og Tolerance påtrykt.

Der var flere væsentlige elementer ved denne kampagne: Samarbejdet gav mulighed for at indgå i en aktuell lokal debat om grupperinger på den yderste højre- og venstrefløj. Men de fælles kræfter gjorde det muligt at perspektivere debatten, så den også relaterede til andre vigtige emner. Samtidig blev det muligt at synliggøre kampagnen og at skabe et mere omfattende materiale, end det ellers havde været muligt. Sidst men ikke mindst gav samarbejdet et tydeligt signal til det politiske niveau om, at vi i fællesskab var en stærk samarbejdspartner for den øvrige del af kommunen.

Eksempel

Et andet eksempel er Mindspots arbejde med portrætbogen Aftryk – Unge i Århus. Mindspot, som er et ungdomstilbud i Århus Kommunes Biblioteker, stillede rammer til rådighed for, at en redaktion af frivillige unge i alderen 16-23 år kunne skrive en bog, hvor de portrætterede unge i Århus. FO-Århus støttede økonomisk arrangementet og

²⁶ <http://gl.aakb.dk/sw4335.asp>

²⁷ <http://gl.aakb.dk/sw96676.asp>, <http://www.indblik-udsyn.dk/>

den udstilling, der blev skabt i forbindelse med boglanceringen. Der blev lavet lærervejledninger til bogen, og en del lærere hentede klassesæt af bøgerne²⁸. Dette projekt blev primært gennemført i samarbejde mellem Mindspot og en gruppe frivillige. Men folkeoplysningen kunne udover at bidrage økonomisk have indgået mere aktivt ved at sprede projektet yderligere ud og have brugt det i forhold til daghøjskoler eller lignende.

Ved at samarbejde om at lave demokratiske mødesteder har man mulighed for at udvikle nye måder at afholde debatter på, at brede debatterne ud og at komme ud i byrummet.

FÆLLES KOMMUNIKATIONSPLATFORM

Både bibliotekerne og folkeoplysningen har en udfordring i at kommunikere deres tilbud. Informationsmængderne er så massive, at man enten skal skille sig ud fra mængden eller regne med, at folk ved, hvad de leder efter. Alternativt kan man forsøge at være synlig så mange steder som muligt. Det er derfor oplagt at samarbejde om at synliggøre hinandens tilbud, og i den forbindelse skal man huske, at de færreste borgere interesserer sig for, om et givent arrangement udbydes af det ene eller andet forbund eller af biblioteket. De kommer for arrangementets skyld og ikke for udbyderens skyld.

Man kan arbejde med fælles kommunikation på mange niveauer og i forskelligt omfang. Det kan være fælles kampagner, fælles hjemmesider eller koordination

mellem hjemmesider. Det kan dreje sig om fælles reklame for arrangementer eller fælles informationsskærme opstillet på biblioteket, hos folkeoplysningen og i byrummet. Eller det kunne være noget helt tredje.

Eksempel

I Århus har en række voksenuddannelser og biblioteket samarbejdet om kampagnen "Grønt lys for uddannelse", som løb af stablen i februar 2009. Det var en kampagne målrettet de kortuddannede, og formålet var at fortælle de kortuddannede om muligheden for at få faglig hjælp til at finde en egnet uddannelse. Kampagnen forløb over fem dage og bestod af en uddannelseskaravane, som tog rundt til centrale områder i Århus, og på startdagen var der et åbningsarrangement på Hovedbiblioteket med DJ og taler. Kampagnen var en succes, fordi den var resultatet af et frugtbart samarbejde, hvor medarbejdere fra flere voksenudbydere samarbejdede om et konkret produkt. De deltagende medarbejdere har fremhævet samarbejdet som sjovt og værdifuldt for et videre samarbejde. Kampagnen var også en succes, idet den gav stor medieomtale og medvirkede til at udbrede kendskabet til de implicerede uddannelsesinstitutioner. Men den skærpede også opmærksomheden på uddannelse, og på en uge modtog man f.eks. 200 sms-henvendelser fra folk, som ønskede information om deres muligheder for uddannelse. Hvis man ser på modtageren, kunne man dog have ønsket sig, at kampagnen var kommet i kontakt med flere.

²⁸ <http://www.mindspot.dk/aftryk>

I førømtalte Laboratorieforsøg var deltageres opgave at skabe en mødemaskine. Mødemaskinen var et bud på, hvordan voksenuddannelser, biblioteker og målgruppen uddannelsesafsøgende i daghøjskoleregi kunne komme i kontakt med hinanden. Deltagerne fik ikke et konkret emne, som skulle være udgangspunkt for dette møde, men de arbejdede med, hvordan de tre parter kunne mødes på en række mødesteder: via mobiltelefoner, i byrummet, på hjemmesider, via facebook og på de værtshuse, hvor de unge kommer. Det var tydeligt, at borgergruppen pegede på, at mødet skulle ske på en række platforme på samme tidspunkt. De første fire platforme er oplagte, men hvornår har områderne sidst husket at møde sin målgruppe på værtshuset? Laboratorieforsøget viste tydeligt, at man får nogle andre indgangsvinkler eller får tænkt platforme anderledes, hvis man inddrager sin modtagergruppe i udviklingsarbejdet.

REALKOMPETENCER

Rapporten Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning ønsker, at det tydeliggøres, at folkeoplysningen har en vigtig rolle i forhold til realkompetenceafklaring og dokumentation. Ved Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS) er det et indsatsområde at arbejde med, hvordan folkeoplysningen kan bidrage til, at borgerne kan sætte ord på de kompetencer, de får ved at indgå i uformelle sammenhænge som familien, sportsklubben og i folkeoplysningens skoler og foreninger. Pointen med realkompetencerne er, at man hver især kan meget mere end det,

man formelt lærer igennem uddannelser. Samtidig er det værdifuldt, at man kan sætte ord på egne kompetencer, og at andre anerkender dem.²⁹

I Gentofte arbejder man med, hvordan et samarbejde mellem områderne kan kombinere arrangementsvirksomhed og udstedelse af realkompetencebeviser. Man kører i efteråret 2010 arrangementsrækken Selviscenesættelse som fænomen. Projektet består af syv arrangementer, som kombinerer muligheden for at få et realkompetencebevis med en række arrangementer, der tematiserer spørgsmål om forholdet mellem virkelighed og fiktion, erindring og faktiske begivenheder og bekendelse og bedrag. Deltagerne kan enten melde sig til hele arrangementsrækken og dermed få et realkompetencebevis udstedt på baggrund af deltagelsen, eller man kan vælge at deltage i nogle af arrangementerne som enkeltstående foredrag. Projektet pågår i skrivende stund og bliver afrapporteret i januar 2011. I Gentofte påpeger man på nuværende tidspunkt, at et perspektiv ved at skabe samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker om realkompetencebeviser er, at borgerne kan få udstedt et bevis efter at have deltaget i et længere forløb på biblioteket.

Der er dog flere perspektiver i et samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker om realkompetencer. I en rapport udgivet i 2010³⁰ af EVA fremgår det, at den største barriere for arbejdet med realkompetencer er, at borgerne ikke har kendskab til mulighederne. Et samarbejde mellem områderne kan bidrage til at styrke synligheden af tilbuddet.

²⁹ <http://www.dfs.dk/realkompetence/realkompetence.aspx>

³⁰ Danmarks Evalueringsinstitut (2010): Anerkendelse af realkompetencer på VEU-området mv.

Hvis vi i samarbejdet mellem områderne arbejder med at skabe kreative rum for læring, udvikling, inddragelse og kompetenceudvikling, hvor vi inddrager borgergrupper, vil et fokuseret arbejde med at hjælpe deltagerne til at sætte ord på, hvad de har lært ved at deltage, give deltagerne en anerkendelse for deres indsats. Det vil samtidig give det implicerede personale en pejling om, hvad deres arbejde har betydet for den enkelte deltager. I denne rapport er der desuden forslag om at skabe samarbejder på tværs af frivillige, folkeoplysning og biblioteker. I den forbindelse vil det også være hensigtsmæssigt, at de frivillige vejledes til at kunne sætte ord på, hvad de lærer ved at være frivillige.

LÆRINGSRUM I BIBLIOTEKET

En snitflade, som implicit er berørt i det foregående, er bibliotekets rolle som læringsrum. Borgerne har adgang til information, der er undervisningstilbud og mulighed for vejledning, og der er tilbud for alle aldersgrupper. Der kan være flere grunde til, at det er interessant for folkeoplysningen at se biblioteket som et læringsrum: Der kommer mange typer borgergrupper på biblioteket, biblioteksrummets åbne karakter giver mulighed for at lave anderledes undervisningstilbud, og biblioteket kan bidrage med deres spidskompetence: informationskompetence.

Eksempel

Et eksempel på et samarbejde mellem områderne, hvor der blev arbejdet med biblioteket som læringsrum, er det

århusianske projekt *Hybride Læringsmiljøer*.³¹ Der var i flere sammenhænge samarbejde med daghøjskoler både om undervisning i biblioteksbrug ude på daghøjskolerne og undervisningsforløb på biblioteket, hvor kursisterne blev tilbudt undervisning i informationssøgning, brug af databaser samt mere generel IT-undervisning. Disse forløb kom ikke alene til at fremstå som undervisning for kursisterne, men blev også anset for at være udflugter, og flere kursister blev gennem samarbejdet bevidste om, at der var et gratis tilbud til dem, som havde en relevans for dem i deres livssituation.

Som del af *Hybride Læringsmiljøer* var der desuden et samarbejde mellem Voksenpædagogisk grundkursus og biblioteket. Her påtog biblioteket sig en del af den kompetencegivende uddannelse med et længerevarende kursus om informationskompetence. Biblioteket overtog således en del af undervisningen.

Et eksempel på et samarbejde om biblioteket som læringsrum er de landsdækkende lektiecaféer, som laves i samarbejde med frivillige foreninger. Lektiecaféerne er et integrationstiltag primært for børn og unge. Man kunne sagtens forestille sig, at man indgik samarbejde om holdundervisning, men individuel vejledning, undervisning eller måske samtaleklubber i udlånet er også interessant for et samarbejde, idet biblioteksrummet som læringsrum kan ses som mulighed for at perspektivere folkeoplysningens undervisning. Det kan være folkeoplysningens forlængede arm.

³¹ Hybride læringsmiljøer på: <http://presentations.aakb.dk/laering/>

BILAG 1 / VÆRKTØJSKASSE

På projektets hjemmeside er der skabt en værktøjskasse med henvisninger til og eksempler på brugbare redskaber: www.denkompetenteborger.dk/tools

Indhold i værktøjskassen:

- ⊙ Rapporten *Den kompetente borger – Fremtidens samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker*
- ⊙ Pjecen *Den kompetente borger – Gode råd til fremtidens samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker*
- ⊙ Film *Laboratorieforsøget – Et kreativt mødested mellem folkeoplysning, biblioteker og uddannelsesafsøgende*
- ⊙ Eksempler på samarbejdsaftaler, håndfæstninger etc.
- ⊙ Interessentanalyse foretaget af Hovedbiblioteket i Århus
- ⊙ Årshjul for Hovedbiblioteket
- ⊙ Fordelsliste – hvad kan vores bibliotek tilbyde en samarbejdspartner
- ⊙ Strategier, metoder og eksempler på borgerinddragelse

For yderligere inspiration kan det være interessant at følge:

- ⊙ www.vofo.no – her vil der være information om det nordiske projekt *Rum for bildning – Rom for dannelse*, som pågår 2010-2012
- ⊙ www.udafboksen.nu – her vil der være materiale fra projektet *Ud af boksen – innovative partnerskaber i biblioteket*. Projektet vil lave modeller og værktøjer til arbejdet med partnerskaber. Målet er, at materialet også vil have interesse for parter, som ønsker at indgå partnerskaber med biblioteket.

BILAG 2 / LOVGRUNDLAG, LITTERATUR OG LINKS

LOVGRUNDLAG

Biblioteksloven:

Bekendtgørelse af lov om biblioteksvirksomhed, lov nr. 340 af 17. maj 2000 med de ændringer, der følger af lov nr. 1049 af 17. december 2002, lov nr. 430 af 6. juni 2005, lov nr. 431 af 6. juni 2005, lov nr. 563 af 24. juni 2005 og lov nr. 346 af 18. april 2007.
<https://www.retsinformation.dk>

Folkeoplysningsloven:

Bekendtgørelse af lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet af 2004.
<https://www.retsinformation.dk>

LITTERATUR

Dansk Folkeoplysnings Samråd (2004):

Fremtidens Folkeoplysning – et politikpapir for Dansk Folkeoplysnings Samråd, DFS, København

Elsborg, Steen og Steen Høyrup Pedersen (2009):

Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen, Århus

Eriksen, Asger Havstein (2010):

Unge uden uddannelse koster milliarder, Fagbladet 3F. <http://forsiden.3f.dk/article/20100118/NY-HEDER/1180326/2218/LONARB09>

Fritid & Samfund (2009):

I fokus – En ny foreningslov?, Kultur & fritid / Tidsskriftet Folkeoplysning nr. 2 2009, Fritid & Samfund, Århus

Hartje, Steffen (1995):

BiVoks – biblioteket i Voksenuddannelsen, Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning, Jelling

Hartje, Steffen og John Steen Johansen (2006):

Grundbog i vejledning og kompetenceafklaring, Fritid og Samfunds forlag, Århus

Hartje, Steffen (2008):

På vej mod en ny folkeoplysningslov, Kultur og fritid - Tidsskrift for Folkeoplysning nr. 3 november 2008, Landsforeningen Fritid og Samfund, Århus

Horton Jr., Forest Woody (2007):

Understanding Information Literacy. A Primer, Paris. <http://unesdoc.unesco.org>

Humlum, Maria Knoth og Torben Pilegaard Jensen

(2010): *Frafald på de erhvervsfaglige uddannelser. Hvad karakteriserer de frafaldstruede unge?*, København.

Høyrup, Steen (2005): *Læringskompetence, Det nationale kompetenceregnskab*, Undervisningsministeriet.

Jeppesen, Dorte, Gerd Støvning og Ole Gay (1988):
RØD + BLÅ = VIOLET - Fritidsundervisningsstatus 1988, Storstrømscentret for Voksenpædagogisk uddannelse

Kuhlthau, C. C. (2004):
Seeking Meaning: a process approach to library and information services. (2. ed), Libraries Unlimited

Larsen, Vagn Ytte og Michel Steen-Hansen (2008):
Bibliotekerne er en vigtig del af folkeoplysningen, Kultur og fritid - Tidsskrift for Folkeoplysning nr. 4 december 2008, Landsforeningen Fritid og Samfund, Århus

Nistrup, Ulla og Lund, Anne (2010):
Anerkendelse af realkompetencer - udbredelse, barrierer og gældende praksis, Nationalt center for kompetenceudvikling, København

Nordahl, Peter (2010):
Folkebiblioteket og informationskompetence, eksamensopgave fra IVA forårsemester 2010

Overgaard, Louise (2010): *Den kompetente borger*, Danmarks Biblioteker nr. 3 2010, Danmarks Biblioteksforening, København

Putnam, Robert (2000):
Bowling alone, Simon & Schuster, New York

Putnam, Robert (2003):
Better Together, Simon Schuster, New York

Schulz, Knud og Rasmus Ry (u.å):
Innovationsstrategi for Borgerservice og Biblioteker, Borgerservice og Biblioteker, Århus:
<http://presentations.aakb.dk/flashpublication/IssuelInnovationsstrategi/>

Skot-Hansen, Dorte og Qvortrup, Lars (1991):
Bibliotek og Fagforening – Rapport om forsøg med fagforenings- og arbejdspladsbiblioteker, Specialarbejderforbundet i Danmark, København

Sørensen, Jørn og Malene Carmel (2009):
Lad os få en moderne folkeoplysningslov, Danske Kommuner no. 36 2009

Videnskabsministeriet (2007):
Danskernes it-færdigheder, København

von Sperling, Frederik (2009):
Streetkultur og fremtidens demokrati, Berlingske Tidende, København:
<http://www.berlingske.dk>

LINKS**Cevea centrum-venstre akademiet (2009):**<http://www.cevea.dk>**CLIPS (2010):***Delphi-rapport: Barrierer og drivkræfter for samarbejdsdrevnen innovation:* <http://www.ruc.dk>**Danmarks Evalueringsinstitut (2010):***Anerkendelse af realkompetencer på VEU-området mv.:*<http://www.eva.dk>**DFS (2010):***Realkompetencer:*<http://www.dfs.dk/realkompetence/realkompetence.aspx>**DFS Netavisen (2010):***Aftenskolernes kerneydelse er truet:*<http://www.dfs.dk>**DFS Netavisen (2010):***Forskelle på folkeoplysning i de nordiske lande:*<http://www.dfs.dk>**DFS Netavisen (2010):***Folkeoplysning og folkebibliotek er to sider af samme sag:*<http://www.dfs.dk>**DOF:***Frivillige motionsvenner:*<http://www.frivilligmotionsven.dk/>**EU's nøglekompetencer (2006):**<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:DA:PDF>**FTF (2010):***Lederpejling – FTF-ledernes efteruddannelse samt erfaringer med og holdninger til innovation:*<http://www.ruc.dk>**Karbo, Mogens (2010), KL:***Gråzoner mellem bibliotekerne og aftenskolerne:*<http://www.kl.dk>**KULToUR (U.Å):**<http://www.spejdernet.dk/scoutacademy/SA2008/>

Nyheder/KULToUR.aspx

Lundgren, Mats (2008):*Folkbibliotek och folkbildning till ömsesidig nytta - Kartläggning, analys och förutsättningar för ökad samverkan mellan bibliotek och studieförbund i Dalarnas och Örebro län:*<http://www.regionorebro.se>

OECD (1999):

Thematic Review of the Transition from Initial Education to Working Life – Denmark:

<http://www.oecd.org/dataoecd/35/40/1908360.pdf>

Styrelsen for Bibliotek og Medier (2010):

Folkebibliotekerne i Vidensamfundet:

<http://www.bibliotekogmedier.dk>

Undervisningsministeriet (2005):

Det nationale kompetenceregnskab:

<http://pub.uvm.dk/2005/NKRrapport/hel.html>

Undervisningsministeriet (2009):

Initiativer til øget anerkendelse af realkompetencer:

<http://pub.uvm.dk/2008/programrealkompetencer/>

Undervisningsministeriet (2010):

Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning – rapport fra Folkeoplysningsudvalget 2010:

<http://www.uvm.dk>

Voss, Michael (2009), DFS:

Ulige konkurrence i folkeoplysningen:

<http://www.dfs.dk>

Voss, Michael (2010), DFS:

Bedre vilkår for aftenskolerne:

<http://www.dfs.dk>

Århus Kommunes Biblioteker (2006):

Læring i folkebiblioteker – erfaringer fra et udviklingsprojekt i

Århus: <http://presentations.aakb.dk/laering/>

Århus Kommunes Biblioteker (2006):

Transformation Lab:

<http://gl.aakb.dk/sw4335.asp>

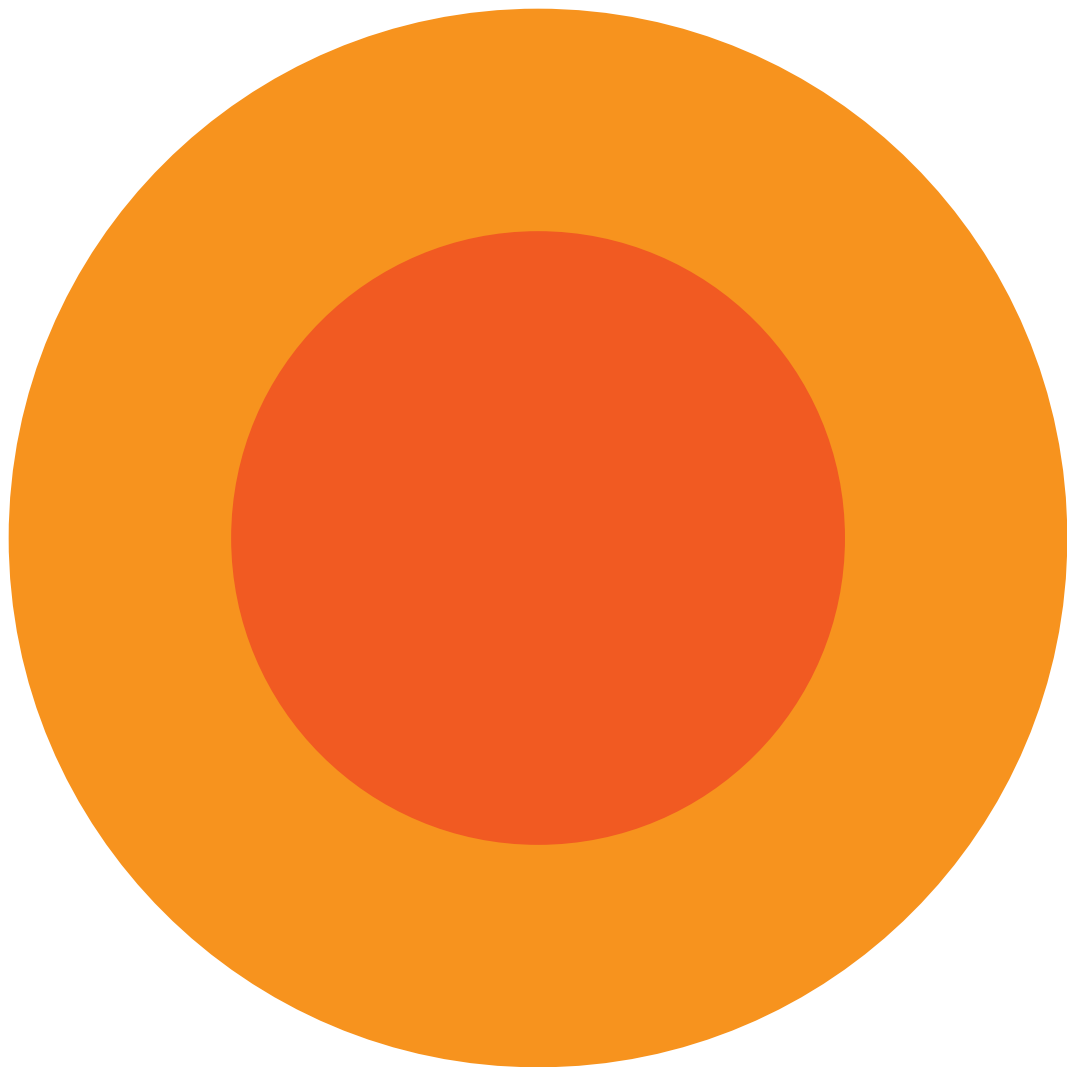
BILAG 3 / DE FEM HURTIGE SPØRGSMÅL / SPØRGESKEMAET

Fem hurtige om samarbejde mellem folkeoplysningen og folkebibliotekerne

Projektet *Den kompetente borger* undersøger, hvordan et øget samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker kan sikre, at borgerne er og vedbliver med at være kompetente borgere. I projektet samarbejder FO Århus, FOF Århus, VUC Århus, Lærdansk Århus, Folkeoplysnings-samvirket Århus, Fritid og Samfund samt Borgerservice og Biblioteker Århus om at finde samarbejdsformer, som kan sikre bedre og mere effektive tilbud til borgerne.

Det er utroligt vigtigt for os at få information om de projekter mellem folkeoplysningen og folkebibliotekerne, der er i gang netop nu rundt omkring i landet. Derfor beder vi dig besvare denne mail ved at udfylde det korte spørgeskema. Der er fem spørgsmål i alt:

1. Er der, eller har der været et samarbejde mellem dit folkebibliotek/ din folke-oplysningsorganisation: JA eller NEJ (slet det uønskede svar).
 - Hvis du svarede *ja* til spørgsmålet, spring da videre til spørgsmål 2.
 - Hvis du svarede *nej* spring da videre til spørgsmål 6.
2. Hvad drejer eller drejede samarbejdet sig om? Skriv her...
3. Hvilke positive muligheder og effekter har samarbejdet afstedkommet? Skriv her...
4. Hvilke barrierer har der været for samarbejdet? Skriv her...
5. Hvordan kunne et samarbejde gavne:
 - Biblioteket: Skriv her...
 - Folkeoplysningsforbundet: Skriv her...
 - Borgeren: Skriv her...
6. Nej – hvorfor ikke? Skriv her...
7. Hvad skulle der til for, at du kunne forestille dig et samarbejde komme i stand? Skriv her...
8. Hvilke barrierer kan du forstille dig for et samarbejde? Skriv her...
9. Hvordan kunne et samarbejde gavne:
 - Biblioteket: Skriv her...
 - Folkeoplysningsforbundet: Skriv her...
 - Borgeren: Skriv her...

EN STOR TAK TIL...

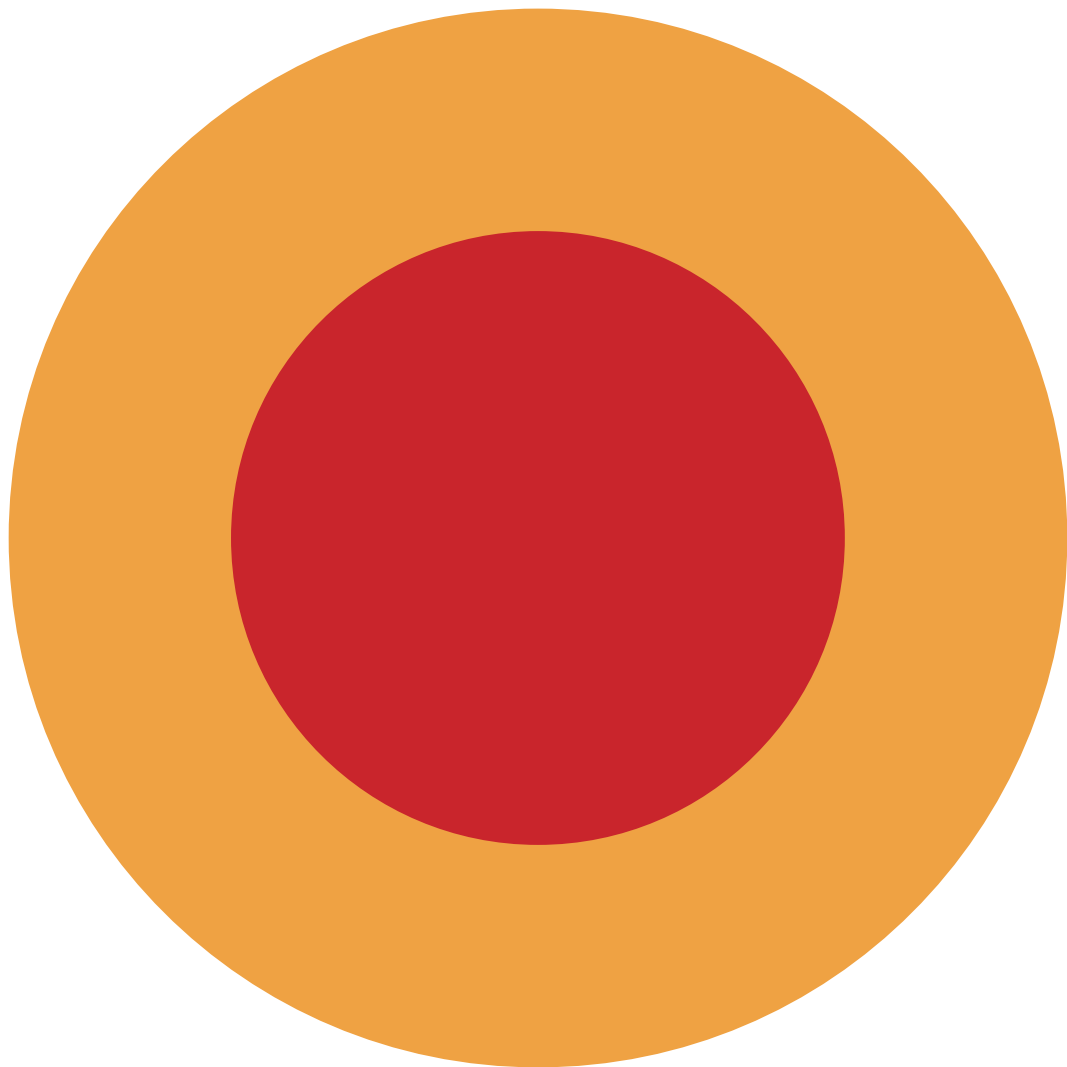
Alle som kom med værdifulde indspark på workshoppen Den kompetente borger i marts 2010.

Alle som har bidraget med deres væsentlige erfaringer om samarbejde mellem folkeoplysning og biblioteker gennem samtaler, mailkorrespondance og besvarelse af De fem hurtige.

Medarbejdere og ledere ved Hovedbiblioteket Århus, VUC Århus, Lærdansk Århus, FO-Århus, FOF Århus, Folkeoplysningssamvirket Århus samt Fritid og Samfund for idégenerering, materialeindsamling og deltagelse i Laboratorieforsøget.

Kompetencehusets deltagere og ansatte for deres værdifulde deltagelse i Laboratorieforsøget.

● ● ● DEN
● ● ● KOMPETENTE
● ● ● BORGER

ISBN 978-87-89860-95-4